

ترجمہ

نہج البلاغہ

حضرت امیر المؤمنین (ع)

(با تجدید نظر و ویرایش جدید)

مؤسسہ فرہنگی تحقیقاتی امیر المؤمنین علیہ السلام

محمد دشتی

○ مختصری از زندگی نامه حجت الاسلام استاد محمد دشتی

استاد محمد دشتی رحمته الله در سال ۱۳۳۰ در روستایی به نام «آزادمون» از توابع شهرستان محمود آباد متولد شدند. پس از گذراندن مراحل ابتدایی، در سال ۱۳۴۲، با توجه به علاقه شدید ایشان نسبت به علوم حوزوی، وارد حوزه علمیه شده و در حوزه عملیه شهر آمل «مسجد امام حسن عسکری علیه السلام» به فراگیری علوم حوزوی پرداختند. سپس در سال ۱۳۴۳ وارد حوزه علمیه قم شده و در مدرسه حضرت آیه الله العظمی گلایگانی رحمته الله مشغول به تحصیل شدند، و در مدارس رضویه و فیضیه ادامه تحصیل دادند.

دروس خارج فقه را خدمت حضرت آیه الله مشکینی (کتاب حدود و دیات) و حضرت آیه الله جوادی آملی (متاجر) و حضرت آیه الله مکارم شیرازی (صلوة) و یک دوره اصول را خدمت حضرت آیه الله میرزا هاشم آملی رحمته الله فراگرفتند. در فلسفه، (کتاب اشارات) را خدمت حضرت آیه الله حسن زاده آملی و (کتاب اسفار اربعه) را خدمت حضرت آیه الله جوادی آملی و حضرت آیه الله محمدی گلانی و (شرح منظومه) را خدمت آیه الله حقی فراگرفتند.

روشن تحقیق و نویسندگی را ابتداء در محضر شهید مفتاح رحمته الله و سپس حضرت آیه الله سبحانی و شهید محمد مصطفوی کرمانی رحمته الله، در طول سال های ۵۰ تا ۵۷ آموختند.

استاد دشتی رحمته الله در تحقیقات خود، محور اصلی را نهج البلاغه قرار دادند و در ضمن آن به عقاید اسلامی، فلسفه احکام، و ارزیابی زندگی سیاسی اهل بیت علیهم السلام نیز توجه داشتند. از استاد دشتی رحمته الله حدود ۱۱۰ اثر گران بها به یادگار مانده است که به جهت دارا بودن از قلم روان و بیان مطالب مورد نیاز جامعه، مورد استقبال فراوانی قرار گرفته است.

○ فرمایشات مقام معظم رهبری (حفظه الله) پیرامون استاد دشتی

مقام معظم رهبری (حفظه الله) در دیدار خانواده استاد با ایشان «هفتم تیرماه ۱۳۸۰»، ضمن بیان فرمایشات بسیار مهم و ارزشمندی پیرامون شخصیت وجودی استاد دشتی رحمته الله و تألیفات ایشان، فرمودند: آقای دشتی جزو عناصر مفید بودند، زحمات ایشان با ارزش بود. وقتی ایشان پیش ما آمدند، من خیلی خوشحال شدم. قبلاً فهرست ایشان را بر نهج البلاغه (معجم المفهرس نهج البلاغه) دیده بودم. حیف شد، ایشان می توانست سال ها خدمت کند، ایشان خیلی پرشور و پر انرژی بودند. خداوند انشاء الله این زحمات را از ایشان قبول کند. احترام به ایشان، احترام به اسلام، امیرالمؤمنین و نهج البلاغه است.

مقام معظم رهبری پس از سؤال کردن از تعداد تألیفات استاد فرمودند:

ایشان ۱۱۰ جلد کتاب چاپ شده و چاپ نشده داشتند؟ بسیار خوب، ماشاء الله، چه عمر با برکتی. من اغلب کتاب های ایشان را مطالعه کردم، بسیار مفید و خوب هستند. با این سن کم این تعداد کتاب، بسیار خوب است. کتاب های ایشان خیلی مفید است، کتاب معجم ایشان از همه بهتر است، من نگاه کرده بودم، خیلی خوب است. ترجمه نهج البلاغه ایشان از همه ترجمه ها، بلکه از اغلب ترجمه های موجود بهتر است، وقتی برای مدارس نهج البلاغه تقاضا کردند، ترجمه ایشان را پیشنهاد دادم.

«ایشان خوش سلیقه، خوش رو و با پشت کار بودند.»

• ترجمه نهج البلاغه

همراه با :

- ۱ - عنوان دادن به مفاهیم نهج البلاغه (۲۷۲۰ عنوان) در متن عربی و فارسی
- ۲ - نامگذاری خطبه‌ها، نامه‌ها، حکمت‌ها (۱۵۰۰ عنوان)
- ۳ - اشاراتی به علوم و فنون روز
- ۴ - عمومی بودن ترجمه
- ۵ - رعایت اصل پیام رسانی در ضرب المثل‌ها
- ۶ - تفسیر صحیح متشابهات و عبارات‌های مشکل
- ۷ - آوردن نکات تاریخی و جغرافیایی اماکن در پاورقی
- ۸ - آوردن اسامی اشخاص و اماکن در متن و پاورقی
- ۹ - ثبت شأن صدور خطبه‌ها، نامه‌ها، حکمت‌ها
- ۱۰ - فهرست موضوعی دارای حدود ۱۸/۰۰۰ عنوان کلی و جزئی
- ۱۱ - فهرست مطالب کامل
- ۱۲ - آوردن توضیحات ضروری در متن و پاورقی
- ۱۳ - حل تضادهای ظاهری
- ۱۴ - آوردن اختلاف نسخه‌ها
- ۱۵ - شماره‌گذاری متن عربی
- ۱۶ - آوردن موضوعات کلی خطبه‌ها، نامه‌ها، حکمت‌ها (مثل: سیاسی، اخلاقی، اقتصادی)
- ۱۷ - ترجمه توضیحات سید رضی با عنوان (می‌گویم)
- ۱۸ - مشخص کردن مرجع ضمائر (هو، هم، انهم، انه) که مورد نظر امام بودند.
- ۱۹ - مشخص کردن مخاطب‌های امام علیه السلام در نهج البلاغه
- ۲۰ - تفسیر صحیح عبارات عام و خاص، مطلق و مقید
- ۲۱ - تبیین صحیح اهداف امام علیه السلام در طرح ارزش‌ها و مبانی اعتقادی
- ۲۲ - آوردن آدرس آیات قرآن (در پاورقی)
- ۲۳ - آوردن برخی از اشعار ضروری
- ۲۴ - آوردن مدارک بعضی از احادیث موجود در کتاب
- ۲۵ - آوردن آمار و ارقام ضروری
- ۲۶ - اشاره به نقد مکاتب رایج در پاورقی
- ۲۷ - آوردن جدول اختلاف نسخه‌های مختلف نهج البلاغه
- ۲۸ - تصحیح آدرس‌ها و کلمات در ترجمه و فهرست

○ سایر همکاران :

- کنترل و تصحیح: ۱ - دکتر سید محمد شفیع ۲ - حجت الاسلام محیطی ۳ - حجت الاسلام سید هاشم حسینی کوهساری
- ویراستاری متن: ۱ - سید محمود علوی ۲ - محمد نصیری ۳ - محمد مهدی دشتی
- مروفه‌بینی و صفحه‌آرایی: ۱ - محمد مهدی دشتی ۲ - حسین دشتی

علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق.

نهج البلاغه. فارسی عربی

نهج البلاغه/ علی بن ابی طالب علیه السلام: مترجم محمد دشتی. - قم: علویون،

۱۳۸۸

ص. ۷۵۲

ISBN: 978 - 600 - 91459 - 4 - 2

ریال: ۷۰۰۰۰

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیما.

نهج البلاغه توسط شریف الرضی گردآوری شده است.

۱. علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. - خطبه‌ها.

۲. علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. - نامه‌ها. ۳. علی

بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. - کلمات قصار. الف.

شریف الرضی. محمد بن حسین، ۳۵۹ - ۴۰۶ ق. گردآورنده. ب. دشتی، محمد.

۱۳۸۰ - ۱۳۳۰. مترجم. ج. عنوان. و. عنوان: نهج البلاغه. فارسی - عربی.

۲۹۷/۹۵۱۵

BP۳۷۰۴۱ ۱۳۸۸

انتشارات علویون

مرکز پخش:

تلفن: ۷۸۳۷۶۶۳ - ۲۵۱

همراه: ۹۱۲۲۵۱۹۶۸۱

نهج البلاغه

مترجم: حجت الاسلام مرحوم محمد دشتی

شمارگان: پنج هزار نسخه

نوبت چاپ: اول

قطع و تعداد صفحات: وزیری - ۷۵۲

سال چاپ: زمستان ۸۸

چاپ: امیران

صحافی: جوانان

بهاء: ۷۰۰۰۰ ریال

ISBN: 978-600-91459-4-2

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۱۴۵۹-۴-۲

بسم الله الرحمن الرحيم

«به نام آن که علی علیه السلام را به جهانیان عطا فرمود»

از سال ۴۰۰ هجری که سید رضی رحمته الله علیه با فکری نورانی و با اهدافی والا، به جمع آوری برخی از آثار علمی حضرت امیرالمؤمنین علی علیه السلام همت گماشت و نهج البلاغه را تدوین کرد که عطر وجودی آن جان و جهان را شاداب نمود، تا کنون، ترجمه‌های گوناگونی به زبان فارسی تحقق پذیرفته و هر یک از مترجمان با اهداف و انگیزه‌های متفاوتی به اقیانوس همیشه موج علوم علوی نگریسته‌اند.

● اول - انگیزه‌های ترجمه

با شناسایی و جمع آوری ۳۰ ترجمه کامل از نهج البلاغه، از قرن پنجم (به تصحیح عزیز الله جوینی) تا روزگار نورانی انقلاب اسلامی ایران، و بررسی اهداف و شیوه‌ها و قابلیت‌های نهفته در آن و با توجه به ضرورت مطرح کردن مفاهیم نهج البلاغه از نظر کاربردی در مجامع فرهنگی، به این نتیجه رسیدیم که هنوز هم به ترجمه‌های دیگری نیاز است؛ زیرا:

یکی با جاذبه‌های ادبی قلم زده؛

و دیگری در مرز و حدود الفاظ و عبارات مانده؛

برخی با شیوه‌های ترجمه آزاد، دچار تندروی‌هایی شدند؛

و برخی دیگر تفسیر و ترجمه را به هم آمیخته‌اند؛

بعضی در ترجمه تحت اللفظی موفق، اما در پیام رسانی کوتاهی کرده‌اند؛

و بعضی دیگر در پیام رسانی موفق، اما از حدود الفاظ و عبارات فاصله گرفته‌اند؛

و مخاطب ترجمه‌ها نیز از نظر کاربردی متفاوتند:

برخی از ترجمه‌ها به قشر خاصی از جامعه تعلق دارد (تنها محققان و ادیبان و اهل نظر می‌توانند از آن بهره‌مند گردند)؛ و

برخی دیگر به گونه‌ای سامان یافته‌اند که برای نسل معاصر قابل استفاده نیستند و کاربرد عمومی ندارند.

با توجه به واقعیت‌های یادشده، و با درک نیازهای نسل معاصر در کلاس‌های گوناگون علوم انسانی و معارف

و نهج البلاغه، بر آن شدیم تا ترجمه‌ای گویا و متناسب با اهداف کاربردی از نهج البلاغه تحقق پذیرد که:

الف - قابل فهم و درک برای عموم افراد جامعه باشد؛

ب - به گروه خاصی از جامعه تعلق نداشته باشد؛

ج - اصل پیام رسانی دقیقاً رعایت گردد؛

د - از هرگونه رمز و اشاره و کنایه و کلی‌گویی اجتناب شود؛

ه - مخاطب‌های امام علیه السلام آشکارا معرفی گردند؛

و - توضیحات ضروری در متن یا پاورقی آورده شود؛

ز - پیام ضرب‌المثل‌ها کشف، و به نسل معاصر شناسانده شود؛

ح - مفاهیم نهج البلاغه در قالب هزاران عنوان زیبا و گویا ارائه شود.

تا همه اقشار جامعه بتوانند از آن بهره‌مند گردند.

با چنین آرزوها و اهداف ارزشمندی در آستانه نهج البلاغه زانو زدیم و از نور ولایت علوی مدد گرفتیم؛ که

همه از برکات کلاس‌های آموزشی و عنایات حضرت مولی‌المؤمنین علیه السلام است. آری:

به دژه گر نظر لطف بوتراپ کند به آسمان رود و کار آفتاب کند

● دوم - نگاهی به ترجمه‌ها

برای شناخت صحیح ترجمه‌ها و توان کاربردی آن، باید از سطوح مختلف و گوناگون مفاهیم نهج‌البلاغه آگاهی داشت؛ باید بدانیم که: ژرفای اقیانوس موج علوم علوی چگونه است؟ و معارف بلند و وحی گونه نهج‌البلاغه دارای چه ویژگی‌ها و تقسیماتی است؟ آنگاه به سراغ ترجمه‌ها برویم، و توان کاربردی آنها را مورد ارزیابی قرار دهیم. معارف عمیق و ارزشمند نهج‌البلاغه را می‌توان در سطوح مختلف و عمومی، تخصصی و فوق تخصصی به ارزیابی گذاشت.

الف - مفاهیم عمومی

مفاهیمی مانند مباحث تاریخی، اخلاق فردی، خودسازی، اخلاق عمومی، تذکرات عمومی، گفتگوهای عادی با مردم، با فرزندان و با کارگزاران حکومتی مفاهیمی عمومی‌اند؛ نسبت به این دسته از معارف نهج‌البلاغه، مشکل خاصی وجود ندارد و هرگونه ترجمه‌ای مفید است؛ ترجمه آزاد یا مقید به متن، یا ترجمه‌ای ادبی و... و با الفاظ و عباراتی قدیمی یا نوین:

ب - مفاهیم و معارف تفصیلی

برخی دیگر از مباحث نهج‌البلاغه، فنی و تخصصی است و به علوم و فنون و رشته‌های تخصصی بسیاری از معارف و علوم انسانی و غیر انسانی تعلق دارد. از این رو زبان خاص خودش را می‌طلبد، و الفاظ و عبارات و شیوه‌های تحقیق مربوط به همان رشته‌ها را لازم دارد، مانند:

● مباحث کلامی، فلسفی، اعتقادی

● مباحث اقتصادی

● مباحث سیاسی و مدیریتی

● مباحث نظامی، جنگ و صلح، آموزش نظامی

● مباحث بهداشتی، طب و درمان

● مباحث روانشناسی، روانکاوی، روانشناسی بالینی (درمانی)

● مباحث جامعه‌شناسی

و دیگر مباحث ارزشمندی که به ده‌ها رشته علمی مصطلح امروز ارتباط پیدا می‌کند. طبیعی است که تنها با ترجمه الفاظ و عبارات نهج‌البلاغه نمی‌توان مفاهیم این دسته از مباحث تخصصی را به خوانندگان منتقل کرد. باید صاحب نظران هر یک از رشته‌های یادشده از دیدگاه تخصصی خویش به ارزیابی و کنکاش بپردازند تا حق مطلب اداء شده و ترجمه و تفسیر صحیحی تحقق پذیرد.

با توجه به این واقعیت است که می‌گوییم: برای نهج‌البلاغه، ترجمه‌ها و تفاسیری گوناگون ضرورت دارد تا مفاهیم گرانسنگ آن در تمام ابعاد، کشف و شناسایی گردد. زیرا پژوهشگری که تخصص او در رشته اقتصاد است و مباحث اقتصادی نهج‌البلاغه را خوب می‌فهمد و با دیگر دیدگاه‌های اقتصادی جهان معاصر تطبیق می‌دهد، قطعاً در مباحث روانشناسی نهج‌البلاغه ناتوان است و نمی‌تواند مفاهیم عمیق روانکاوی و روان

درمانی این کتاب را کشف و شناسایی و در قالب عبارات زیبایی ارائه دهد.

از این رو، شروع و ترجمه هایی که هم اکنون در جهان اسلام موجود است این مشکل را دارند که در تمام ابعاد نهفته در نهج البلاغه، کارآیی ندارند، زیرا هر کدام بر اساس شناخت و توانمندی خویش قلم زده‌اند.

باید علوم و فنون نهفته شده در نهج البلاغه کشف و شناسایی گردد، سپس متخصصان هر یک از رشته‌ها، جذب و سازماندهی شوند و در یک حرکت پژوهشی دسته جمعی حساب شده، ترجمه نهج البلاغه با جامعیت بایسته‌ای سامان پذیرد که:

۱. فقیم جامع الشرائطی، مباحث فقهی نهج البلاغه را عمیقاً کشف و شناسایی کند و روانشناسی، مباحث روانشناسی و روانکاوی نهج البلاغه را استخراج نماید و اقتصاد دانی، مباحث اقتصادی نهج البلاغه را در قالب‌های زیبایی طرح کند و هر متخصص صاحب نظری در یک هماهنگی لازم با دیگر متخصصان، نکته‌ها و ظرائف نهفته در رشته اختصاصی خویش را بخوبی بشناسد و هنرمندانه بشناساند.

آنگاه می‌توان با خاطری آسوده بگوییم: کار ترجمه و تفسیر نهج البلاغه پایان یافت.

۲. مباحث فوق تخصصی

دسته‌ای دیگر از مباحث نهج البلاغه فوق تخصصی است و تنها با داشتن تخصص‌های مصطلح و معمولی در رشته‌های علمی، نمی‌توان در ژرفای مفاهیم آن شنا کرد بلکه ابزار و فنون خاص خودش را می‌طلبد تا بدرستی شرح و تفسیر گردند.

در این قسمت نیز ترجمه‌ها و برخی از شروع موجود نهج البلاغه نمی‌توانند به همه نیازهای پژوهشگران پاسخ مثبت دهند، مانند:

الف - شناخت متشابهات نهج البلاغه؛

ب - شناخت مباحث عمیق فقهی و حل تضادهای ظاهری؛

ج - شناخت ضرب المثلها و استخراج پیامهای اصلی آن؛

د - روش رفع تعارض ظاهری بین حدیث و قرآن؛

ه - رفع تعارض ظاهری نهج البلاغه با مبانی اعتقادی.

با کمال تأسف باید اعتراف کنیم که تمام ترجمه‌های موجود و اکثر شروع نهج البلاغه، نسبت به این قسمت از مباحث فنی آسان گذشته‌اند. نه تنها پیام اصلی ضرب المثل‌ها را نیاوردند، بلکه تنها با ترجمه ظاهری عبارات، مشکلاتی نیز به وجود آورده‌اند. عام و خاص، مطلق و مقید، درست ترجمه نشده و اهداف آموزشی امام علیه السلام ناشناخته مانده، و معلوم نشد که چرا:

یک جا دنیا را نکوهش کرده و در جای دیگر، آن را می‌ستاید؟ در خطبه‌ای تعقیب فراریان مطرح است و در نامه‌ای دیگر ترک تعقیب؟ یک جا دستور ریشه کن شدن مهاجمان و در چند خطبه دیگر دستور مدارا کردن با زخمی‌ها و فراریان مطرح است؟ در خطبه‌ای حکومت را نکوهش و در خطبه‌ای دیگر، ستایش می‌کند؟ نسبت به بانوان مطالبی به ظاهر متضاد وجود دارد؟ دنیاگرایی و ترک دنیا به هم آمیخته شده؟ دخالت در مسایل سیاسی را با انزواگرایی در کنار هم قرار داده است؟ کار و تولید، با ترک مال دنیا در کنار هم قرار داده شده؟ در نتیجه، خوانندگان ترجمه‌های موجود، دچار نوعی سرگردانی و اضطراب می‌شوند که سرانجام اهداف

آموزشی امام علی (ع) کدام است؟ و کدام یک را باید باور داشت؟ این دسته از مباحث فوق تخصصی باید با روش‌های دقیق اجتهاد، و اصول صحیح استنباط، هماهنگ با مبانی اعتقادی شیعه و در چهارچوب «علم» تعادل و تراجیح» که حضرت امیرالمؤمنین (ع) و دیگر معصومین (ع) به ما آموخته‌اند بررسی شود، تا نتایج مطلوب به دست آید که خود فرمودند و به ما آموختند:

● تضاد و تعارض در آیات قرآن وجود ندارد.

● تضاد و تعارض بین احادیث و قرآن وجود ندارد.

● تضاد و تعارض بین احادیث معصومین (ع) وجود ندارد.

و در خطبه ۱۸۹ نهج البلاغه تذکر دادند که این‌گونه پژوهش‌ها از عهده هر کسی برنیاید:

إِنْ أَمَرْنَا صَغْبَ مُسْتَضْعَبٍ، لَا يَحْمِلُهُ إِلَّا عَبْدٌ مُؤْمِنٌ امْتَحَنَ اللَّهُ قَلْبَهُ لِلْإِيمَانِ وَلَا يَعْيِي حَدِيثُنَا إِلَّا صُدُورُ أَمِينَةٍ وَأَخْلَامُ رَزِينَةٍ

شناخت مسایل ما، کاری است بس دشوار، که جز بنده مؤمنی که خداوند قلبش را با ایمان آزموده آن را نپذیرد، و احادیث ما را جز سینه‌های امانتدار و عقل‌های سالم نمی‌توانند نگاهبان باشند.

این دسته از مباحث را باید با فراگیری علوم مقدماتی حوزه‌های علمیه و آگاهی از اصول استنباط و شیوه‌های اجتهاد، به ارزیابی گذاشت و در ترجمه، حاصل تحقیقات عمیق و گسترده را گنجاند، تا خواننده ترجمه نهج البلاغه به آسانی پیام امام (ع) را دریافت کند.

● سوم - آرزوها

از آغاز تحصیلات حوزوی (سال‌های ۴۳-۵۰) که ترجمه‌های موجود را مطالعه می‌کردم و کاستی‌های مفهومی را می‌یافتم، نگران و در فکر چاره اندیشی بودم که یکی از نوشته‌های جرج جرداق مسیحی، (استاد ادبیات عرب در لبنان) را خواندم که اعتراف کرده بود: «جاذبه‌های کلمات امام علی (ع) شوری در من ایجاد کرد که ۲۰۰ بار نهج البلاغه را مطالعه کردم».

چنان بر خود لرزیدم و به تعصب و غرور اعتقادی من ضربه وارد شد که تا مدتی حالت عادی نداشتم. بر خود تفرین کردم که چرا یک مسیحی، ۲۰۰ بار نهج البلاغه را می‌خواند اما من که خود را از شیعیان امام علی (ع) می‌شمارم و ادعای محبت و ولایت او را دارم به راستی چندبار نهج البلاغه را خوانده‌ام؟ و بسا مفاهیم ارزشمند آن به چه میزان آشنایی دارم؟ ما که در خانواده شیعه، از پدر و مادری شیعه، و از خاندان شیعه و در کشور شیعیان قرار داریم، چرا باید با نهج البلاغه بیگانه باشیم؟ از روزی که در جلسات نویسندگی شهید مفتاح (که روزهای جمعه در منزل ایشان در کوچه ممتاز قم برگزار می‌شد) شرکت کردم، و موضوع انتخابی من «حکومت اسلامی» شد و شهید مفتاح فرمود: (یکی از منابع غنی که نسبت به حکومت اسلامی مباحث ارزشمند و گرانسنگی دارد، نهج البلاغه است. این کتاب را مطالعه کنید و مباحث مربوط به حکومت را استخراج و سازماندهی نمایید.) ورود من به آستانه نهج البلاغه با رهنمودهای آن استاد والا مقام که پس از انقلاب اسلامی به درجه شهادت ممتاز شد، شکل گرفت.

به سراغ نهج البلاغه رفتم، اما فهرست جامعی نداشت؛ معجم المفهرس کاملی نداشت؛ و در ابعاد گوناگون این کتاب از نظر پژوهشی کار نشده بود. قدم اول را با طرح تدوین (معجم المفهرس نهج البلاغه) آغاز کردیم و آرزوهای ما نسبت به جهانی و همگانی شدن نهج البلاغه، تا هم اکنون با تحقیق و تدوین و انتشار بیش از ۷۰ اثر تحقیقاتی تداوم یافت. آنگاه آرزوها و ایده‌آل‌های ما نسبت به ترجمه نهج البلاغه، که حاصل تلاش ۵ سال

کار مداوم و تجربیات کلاس‌های آموزشی از رمضان تا رمضان است^(۱) با ویژگی‌های زیر سیامان یافت.

۱- عنوان دادن به مطالب

برای استفاده عموم مراجعه‌کنندگان به سخنان علوی، سعی کردیم تا مفاهیم و مباحث نهج البلاغه را در قالب ۲۷۳۰ عنوان کلی و زیبا تقدیم داریم؛ زیرا عنوان زدن صحیح مطالب برای عموم افراد میسر نیست؛ و برخی در تطبیق مفاهیم کلی با مباحث نهج البلاغه دچار مشکل می‌شوند.

عرضه مباحث نهج البلاغه در قالب عناوینی زیبا و گویا، مراجعه‌کنندگان را در یافتن مطالب دلخواه یاری می‌دهد و کار مطالعه و استخراج مفاهیم ارزشمند نهفته در خطبه‌ها، نامه‌ها و حکمت‌ها را آسان می‌سازد.^(۲)

۲- نامگذاری خطبه‌ها، نامه‌ها و حکمت‌ها

یکی دیگر از ویژگی‌های این ترجمه، نامگذاری خطبه‌ها، نامه‌ها و حکمت‌هاست. با این روش در یک نگاه کلی محورهای اصلی مباحث نهج البلاغه به خوبی شناسانده می‌شود و مطالعه‌کنندگان را در یافتن موضوعات انتخابی در نهج البلاغه کمک می‌کند.

موضوعاتی که در نامگذاری کلی خطبه‌ها، نامه‌ها و حکمت‌ها مطرح شده‌اند دارای حدود ۱۵۰۰ عنوان در ۷۴ رشته تخصصی است، که در آن سمت‌گیری و اهداف کلی مطالب نهج البلاغه مشخص شده است.

۳- اشاراتی به علوم و فنون

هرگز نخواستیم تا نظریه‌های علمی را بر نهج البلاغه تحمیل، یا نهج البلاغه را توجیهی برای دیدگاه‌ها و نظریه‌های علمی مطرح جهان معاصر قرار دهیم.

هدف ما این بود که هر جا کاوش‌های علمی، و مرزهای اندیشه بشری توانسته پُرده‌ای از روی واقعیتی بردارد و به افق همیشه نورانی نهج البلاغه نزدیک شود، آن نمونه‌ها را در پاورقی ترجمه آورده‌ایم؛ مانند نمونه‌هایی که امروز در جهان علم با ابزارها و روش‌های پیشرفته شناسایی گردیده و حال آن که در ۱۴ قرن قبل در کلمات نورانی امیر بیان، حضرت علی علیه السلام آمده است.

به نمونه‌هایی توجه فرمایید: امام علیه السلام در خطبه‌های ۱۳ و ۱۴ در نکوهش مردم بصره، عوامل زیست محیطی را در فریب خوردگی مردم مطرح فرمود که امروز در رشته اکولوژی (ECOLOGIE) به این گونه از واقعیت‌ها دست یافته‌اند. یا در روانشناسی و روانکاوی و انسان‌شناسی و تربیت کودک، دستوراتی دارند که امروزه در جهان معاصر در رشته‌های تخصصی علوم به اثبات رسیده است.

۴- ویژگی عمومی بودن ترجمه

هدف مهم ما در این ترجمه، رعایت اصل سادگی، و عمومی بودن آن بود که همه اقشار و سطوح متفاوت فکری موجود در جامعه، بدون مراجعه به کتب تفسیری و لغت و تاریخ، بتوانند از آن استفاده کنند.

۵- رعایت اصل «پیام رسانی» در ضرب المثل‌ها

در فرهنگ همه ملت‌ها، ضرب المثل‌هایی وجود دارد و در ضرب المثل‌ها، پیام‌ها و اهدافی نهفته است. اگر در ترجمه‌ها «اصل پیام رسانی» رعایت نشود، ضرب المثل‌های اقوام و ملل برای یکدیگر قابل فهم نخواهد بود، و چون در ترجمه‌های موجود نهج البلاغه، غالباً اصل پیام رسانی رعایت نشده، و با ترجمه

۱. از رمضان المبارک سال ۷۱ تا رمضان سال ۱۳۷۶

۲. برای اطلاع بیشتر به کتاب «فرهنگ موضوعات کلی نهج البلاغه» یا «فرهنگ معارف نهج البلاغه» نوشته مؤلف مراجعه شود.

ظاهری عبارات، اهداف واقعی گوینده قابل دسترسی نیست، خواننده فارسی زبان حق دارد پرسد:

- «من گفتار نیستم» یعنی چه؟ و گفتار چیست؟ (وَاللّٰهُ لَا اَكُوْنُ كَالضَّبْعِ، خطبه ۵)
- «چون بچه شتر دنبال شتر بودم» چه مفهومی دارد؟ (كَاتِّبَاعِ الْفَصِيْلِ اُتْرَاْمِهِ، خطبه ۱۹۲)
- «زن عقرب است» یعنی چه؟ چرا باید به زنان اهانت شود؟ (الْمَرْؤَةُ عَقْرَبٌ) (۱)

اگر بدانند که این ضرب المثل‌ها برای رساندن مفهوم خاصی در ملت‌ها پدید آمدند، و پیام خاصی را در شرائط حاکم بر همان ملت و همان فرهنگ به همراه دارند و اگر در ترجمه ضرب المثل‌ها، اصل پیام‌رسانی رعایت گردد، بسیاری از اعتراضات مطرح نخواهد شد.

پس از تحقیق و بررسی در ضرب المثل‌های نهج البلاغه، و شناخت کاربردی آن در روزگاران گذشته به این نتیجه می‌رسیم که امام (ع) در خطبه ۵ می‌خواهد بفرماید که:

«من از مسایل سیاسی کشور غافل نیستم.»

و در خطبه ۱۹۲ این مفهوم را می‌خواهد منتقل کند که:

«من چونان فرزندی که از مادر جدا نمی‌شود، همواره با پیامبر بودم.»

و حکمت ۶۱، یک ضرب المثل است و این پیام را دارد که:

«نیش زن برای شوهرش شیرین است!»

۶ - تفسیر صحیح متشابهات

واژه‌های دنیا، حکومت، لذت، عشق، مال و برخی دیگر از کلمات و عبارات، در جاهای گوناگون، متفاوت و در ظاهر متضاد، وصف و مطرح شده‌اند:

در یک جا عام و فراگیر و در جایی خاص و محدود است.

اگر دنیا در برخی از خطبه‌ها نکوهش شد، دنیای عام و دنیای خارج و نظام هستی نیست، بلکه علل و عواملی مطرح است؛ زیرا در موارد دیگر دنیا را می‌ستایند.

اگر یک جا حکومت را نکوهش می‌کند، در جای دیگری آن را یک ضرورت می‌داند؛

اگر یک جا نسبت به محبت دنیا هشدار می‌دهد، در جای دیگری محبت دنیا را امری طبیعی می‌داند، پس ستایش یا نکوهش علل و عوامل دارد و ده‌ها و صدها نمونه که محتاج به پژوهش‌های عمیق و بایسته‌ای می‌باشد.

در این گونه از موارد نباید به ترجمه ظاهری عبارات رضایت داد، زیرا برای خوانندگان، هدایتگر نخواهد بود. گاهی باید تفسیر و ترجمه را به هم آمیخت، تا اهداف اصلی و مبانی اعتقادی امام (ع)، روشن و بدون ابهام در دسترس عموم قرار گیرد.

در ترجمه‌های موجود، «النِّسَاءُ نَوَاقِصُ الْعُقُولِ»، را همه چنین ترجمه کرده‌اند: «عقل زنان ناقص است» و «الْمَرْؤَةُ شَرُّ كُلِّهَا»، را همه ترجمه کرده‌اند که: «زن همه‌اش شر است.»

در صورتی که در قرآن کریم و نهج البلاغه، نظام هستی، نظام احسن معرفی شده، و امام (ع) خود عدل الهی را به جهانیان شناسانده است و می‌دانیم که خدا شر نیافریده، و پدیده‌های پروردگاری شر نیستند.

پس قرآن و سنت مسلّمه و فلسفه و کلام و مبانی اعتقادی با ظاهر عبارات یاد شده در تضاد است، و در

ترجمه‌های ظاهری الفاظ و عبارات نیز، تضادها برطرف نمی‌گردد، که همواره اعتراض‌های خوانندگان را به همراه خواهد داشت.

اگر پس از بررسی‌های لازم به این نتیجه برسیم که: امام در خطبه ۸۰ در مقام بیان تفاوت‌های موجود میان زنان و مردان است، و «نواقص» در اینجا به معنای «تفاوت» است. و در حکمت ۲۳۸، واژه شر را به معنای بد و بدی‌ها استعمال نکرده، بلکه خواسته بفهماند که، ازدواج و تشکیل زندگی مسئولیت‌ها و مشکلاتی دارد، همان ضرب‌المثل فارسی که می‌گویند: «زن و بچه درد سرند و بی دردسر هم نمی‌توان زندگی کرد». آنگاه برداشت‌های منفی و اعتراض‌های بیجا مطرح نخواهد شد.^(۱)

۷. آوردن نکات تاریخی

در پاورقی این نسخه، تاریخ نهج البلاغه آمده است که دارنده این نسخه را از مراجعه به کتب تاریخ بی‌نیاز می‌سازد.

۸. آوردن اسامی اشخاص و اماکن

نکات تاریخی، و اسامی اشخاص و اماکن را بدان جهت آوردیم تا خوانندگان با داشتن همین ترجمه از مراجعه به دیگر کتاب‌های تاریخی بی‌نیاز باشند.

۹. آوردن شأن نزول خطبه‌ها

با تلاش فراوان، آن مقدار از حوادث و تحولات و زمینه‌هایی را که در پدید آمدن خطبه‌ها، نامه‌ها و حکمت‌ها نقش داشتند، به عنوان «شأن نزول» در آغاز خطبه‌ها آوردیم تا خوانندگان با حال و هوای صدور مطالب نهج البلاغه آشنا شوند، و بدانند که نهج البلاغه «کجایی» است؟! زیرا توجه به شأن نزول نهج البلاغه تأثیر تعیین‌کننده‌ای در فهم مطالب و مفاهیم آن خواهد داشت.

۱۰. فهرست موضوعی

یکی دیگر از آرزوهای ارزشمند، تهیه و تدوین «فهرست موضوعی نهج البلاغه» بود که همواره ذهن ما را به خود مشغول می‌داشت؛ زیرا ترجمه‌های موجود بدون فهرست موضوعی منتشر شده بودند. استخراج عناوین کلی و جزئی و سازماندهی عناوین، و تطبیق علوم و فنون با مفاهیم نهج البلاغه، و خلق و ابداع فهرست‌های زیبا و قالب‌های گویا برای شناخت مباحث آن، سالیان طولانی ما و جمعی از پژوهشگران مؤسسه را به تلاش واداشت؛ ابتدا کتاب «فرهنگ موضوعات کلی نهج البلاغه» را با حدود چهار هزار عنوان در ۷۴ رشته تخصصی تدوین و منتشر ساختیم.

سپس در مدت ۷ سال «فرهنگ معارف نهج البلاغه» را با همکاری جمعی از محققان مؤسسه، در پانزده هزار عنوان کلی و جزئی فراهم آوردیم و در یک اقدام گسترده و فراگیر در تدوین «دائرة المعارف بزرگ نهج البلاغه» کار استخراج فهرست‌ها و قالب‌های مفهومی را به صد هزار عنوان رساندیم، که در فهرست موضوعی این ترجمه، تنها ۱۸ هزار عنوان جزئی و کلی آمده است.

۱۱. آوردن توضیحات ضروری در متن و پاورقی

چون هدف ما در این ترجمه، بهره‌برداری عموم اقشار جامعه بود، که در سفر و حضر بتوانند از نهج البلاغه استفاده کنند، و در همه جا منابع تحقیق و کتب تاریخی یافت نمی‌شود و همه جا نمی‌توان از شروح گوناگون

نهج البلاغه استفاده کرد بر آن شدیم تا توضیحات ضروری نسبت به مفاهیم، رویدادها، تحولات سیاسی، تاریخی را در متن یا در پاورقی بیاوریم که عموم اقشار جامعه بتوانند از مباحث ارزشمند آن استفاده کنند.

۱۲. حل تضادهای ظاهری

یکی دیگر از ویژگی‌های مهم این ترجمه، حل تضادهای ظاهری است که در نهج البلاغه بحثی مطرح شده است که با ظاهر احکام اسلامی یا قرآن کریم تضاد دارد، به گونه‌ای ترجمه کرده‌ایم که تضادها برطرف گردند که به مباحث فنی و روش اجتهاد شیعه ارتباط دارد، زیرا ما معتقدیم امام معصوم علیه السلام با قرآن و دیگر روایات معصومین علیهم السلام تضادی ندارد.

۱۳. آوردن اختلاف نسخه‌ها (در متن عربی)

متن عربی نهج البلاغه با ۱۵ نسخه قدیمی از اواسط قرن چهارم (۱۵ سال پس از وفات سید رضی) تا کنون، مقابله و تصحیح شد، و اختلافات مهم و عبارات گوناگونی که در معانی جملات تأثیر داشت در داخل علامت () آورده شد تا محققان و شارحان در مراجعه به این نسخه بتوانند جنبه‌های گوناگون یک واژه یا یک جمله را دریابند.

۱۴. شماره گذاری متن عربی

در سال‌های (۱۳۵۳ - ۱۳۵۴) که به فکر تدوین «معجم المفهرس نهج البلاغه» افتادیم اولین مسئله‌ای که در راستای کار ما قرار داشت این بود که متن نهج البلاغه یک خط در میان شماره گذاری شود و همه آدرس‌ها بر اساس شماره‌های متن سازماندهی گردد تا یافتن مطالب دلخواه در خطبه‌ها و نامه‌ها و حکمت‌های طولانی به آسانی میسر باشد و مراجعه کننده ناچار نباشد برای یافتن یک واژه، یک یا چند صفحه را جستجو کند.

و چون پس از انتشار «معجم المفهرس» در ایران و دیگر کشورهای اسلامی، شماره‌های ثبت شده، در صدها هزار نسخه موجود است، در این ترجمه نیز همان شماره‌ها همراه متن عربی ثبت شد تا برای عموم محققان اسلامی قابل استفاده باشد.

تذکر: به علت صفحه بندی جدید، بعضی از آدرس‌ها تغییر کرده است، پس اگر موضوع مورد نظر خود را در خط آدرس داده شده، پیدا نکردید، آنرا در یک خط قبل یا یک خط بعد، بیابید.

۱۵. آوردن موضوعات کلی خطبه‌ها، نامه‌ها و حکمت‌ها

گرچه در کتاب (فرهنگ موضوعات کلی نهج البلاغه) موضوعات عام و کلی خطبه‌ها و نامه‌ها و حکمت‌های نهج البلاغه را مشروحاً آورده‌ایم اما در این نسخه، در متن عربی، زیر شماره‌های خطبه‌ها و نامه‌ها و حکمت‌ها، عناوین کلی و فهرست‌های عام هر یک را ثبت کرده‌ایم که گویای مفاهیم نهفته در آن می‌باشد و مراجعه کننده در اولین برخورد با واژه (سیاسی، اجتماعی، اخلاقی) همراه خطبه یا نامه یا حکمت، سمت‌گیری آن را درک می‌کند و می‌فهمد که این خطبه اخلاقی یا آن نامه سیاسی است که در پیام رسانی و ارزیابی آغازین مباحث نهج البلاغه، نقش بسزائی دارد، این ویژگی در هیچ‌کدام از نسخه‌های موجود بچشم نمی‌خورد.

۱۶. ترجمه توضیحات سید رضی علیه السلام با عنوان (می‌گویم)

در برخی از ترجمه‌های نهج البلاغه و شرح و تفسیر آن، توضیحات ارزشمند سید رضی ترجمه نشده است و برخی از آوردن آن نیز صرف نظر کرده‌اند در صورتی که توضیحات سید رضی از نظر لغوی و ادبی آثار بسیار تعیین کننده‌ای در فهم مطالب نهج البلاغه دارد. در این نسخه، تمامی توضیحات سید رضی با ترجمه آن، هر کدام در جایگاه خاص خودش بگونه‌ای زیبا آورده شد.

۱۷- مشخص کردن مرجع ضماائر

در این ترجمه، تلاش کرده‌ایم تا مرجع ضماائر (هو، هم، انهم، آنها) را دقیقاً مشخص کرده و در ترجمه بیاوریم که قابل استفاده عموم طبقات جامعه باشد و مطالعه کننده این نسخه، جایگاه اصلی ضماائر را بشناسد.

۱۸- مشخص کردن مخاطب‌های امام (ع) در نهج البلاغه

یکی دیگر از ویژگی‌های این ترجمه که برای عموم مراجعه کنندگان قابل استفاده می‌باشد و کاربرد عمومی دارد، مشخص کردن مخاطب‌های امام (ع) در نهج البلاغه است که امام علی (ع) با چه کسی یا افرادی سخن می‌گوید؟ شناخت مخاطب‌های امام (ع)، ما را در ارزیابی مفاهیم نهج البلاغه کمک می‌کند.

۱۹- تفسیر صحیح عام، خاص، مطلق و مقید

یکی از مشکلات پژوهشی و نظری عموم افراد جامعه ما، مشکل حل متشابهات، و بررسی تطبیقی عام و خاص و مطلق و مقید در احادیث و روایات اسلامی است.

و چون همه مترجمان نهج البلاغه شیوه ترجمه تحت اللفظی را برگزیدند، مراجعه کنندگان به ترجمه‌ها دچار نوعی سرگردانی در فهم نهج البلاغه می‌شوند که در یک خطبه، دنیا نکوهش و در خطبه دیگری ستایش شده است چرا؟ و می‌پرسند آیا این اختلاف و تضاد را می‌شود حل کرد؟ اگر مترجمان در مباحث عام و خاص و مطلق و مقید، رعایت مفاهیم را می‌کردند و عام تخصیص زده را به گونه‌ای مطلق و فراگیر ترجمه نمی‌کردند و مطلق را با قید آن می‌آوردند، این همه حیرت و سرگردانی وجود نداشت. ما سعی کرده‌ایم این اصل را رعایت کنیم. اگر درجائی دنیا نکوهش می‌شود با بررسی‌های مداوم علت آن را آورده ایم که دنیای (حرام) یا (شبهه ناک) است، و اگر در جای دیگر دنیا ستایش می‌شود توضیح داده‌ایم که دنیای (حلال) است.

۲۰- تبیین صحیح اهداف امام (ع) در طرح ارزش‌ها

بسیاری از مترجمان شیوه ترجمه تحت اللفظی را برگزیدند و معتقدند که:

(ما باید تعهد خود را در ترجمه پاسدار باشیم.)

البته این خود مکتب و راه و روشی است محترم و ارزشمند، اما از نظر کاربردی و پیام رسانی در برخی از موارد، مشکلات فراوانی را به همراه دارد. با دگرگونی فرهنگ‌ها و تمدن‌ها، و دگرگونی واژه‌ها در پیام رسانی‌ها، نسل امروز معانی و مفاهیم نهفته در برخی از عبارات قرآن و احادیث را نمی‌تواند درک کند، در صورتی که ما به امام علی (ع) تعهد داده‌ایم تا پیام او را به نسل امروز برسانیم و در این پیام رسانی باید از انواع سبک‌ها و شیوه‌ها استفاده کنیم و گاهی نیز ناچاریم مقید به ظاهر الفاظ و عبارات نباشیم.

پس برای تبیین صحیح اهداف امام (ع) در طرح ارزش‌ها، ناچاریم از شیوه ترجمه (تحت اللفظی) اندکی فاصله گرفته و با تفسیر و ارزیابی صحیح عبارات و کلمات، پیام حضرت مولی (ع) را به نسل امروز برسانیم.

۲۱- آوردن آدرس آیات قرآن

اینکه گفته‌اند: «نهج البلاغه فوق کلام خلق است»

حرفی است ارزشمند و دوست داشتنی، اما در دنباله آن قضاوت فرمودند که: «دون کلام خالق است» این سخن را نشاید که پذیرفت. زیرا نهج البلاغه در تفسیر و تحلیل کلام خداوندی است، نور است و در امتداد نور الهی می‌درخشد، دون، پستی، پائینی، و هر واژه دیگری که سمت و سوی نزول و فرود و سقوط داشته باشد نسبت به نهج البلاغه مردود و مطرود است، بلکه باید گفت:

«نهج البلاغه فوق کلام خلق و در پرتو کلام خالق است.»

زیرا حدیث، تفسیر آیات الهی است، واسطه فیض است، در همان اوج و والائی وحی الهی جای دارد، از

این رو آدرس تمام آیات قرآن نهفته در کلام حضرت مولی علیه السلام را در پاورقی متن عربی آورده‌ایم تا اگر کسی خواست به قرآن مراجعه کند میسر باشد.

۲۲- آوردن برخی از اشعار ضروری

این هدف بسیار ارزشمند هنری، آموزشی را در طول ۱۲ سال، لباس عمل پوشانده و ۱۵۰ دیوان شعر شاعران فارسی زبان را بر سر سفره نورانی نهج البلاغه نشانیدیم که کتاب (فرهنگ شعر شاعران در نهج البلاغه) در دو جلد انتشار یافته است تا اساتید مجرب در تدریس مفاهیم حدیث، از جاذبه هنری اشعار استفاده کنند. در این ترجمه نیز هر جا که ضروری تشخیص داده‌ایم در پاورقی، برخی از اشعار زیبا و شیرین را آورده‌ایم.

۲۳- آوردن مدارک احادیث موجود در کتاب

با عنایات الهی و توجهات خاصه حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام اسناد و مدارک خطبه‌ها و نامه‌ها و حکمت‌ها را در کتاب مستقلی با نام (اسناد و مدارک نهج البلاغه) که جلد یازدهم (مجموعه آشنائی با نهج البلاغه) می‌باشد مشروحاً آورده‌ایم، اما در این نسخه به مدارک و منابعی که جناب سید رضی رحمه الله آورده است اکتفا نموده‌ایم.

۲۴- آوردن آمار و ارقام ضروری

آمار و ارقام، ما را در ارزیابی و نتیجه‌گیری کمک می‌کنند، و در تحلیل تاریخ نقش بسزائی خواهند داشت. در این نسخه، هر کجا که لازم بود، از آوردن ارقام و آمار خودداری نورزیده و با استفاده از منابع تاریخی، آمار ضروری را ثبت کرده‌ایم.

۲۵- بررسی تطبیقی مکاتب (در پاورقی)

در طول سال‌های ۱۳۵۳ تا کنون، که در مراکز گوناگون آموزشی، در دبیرستان‌ها و مراکز تربیت معلم، و دانشگاه‌ها، به تدریس نهج البلاغه و معارف اسلام اشتغال داشته و داریم، با این حقیقت روشن آشنا شدیم که در تمام محورهای خط فکری نسل جوان، نهج البلاغه رهنمودهای تعیین کننده دارد و در هجوم ایسم‌ها و ایست‌ها، بهترین پناهگاه است که قدرت دفاعی لازم به نسل ما می‌دهد تا ارزش‌های اسلامی خود را پاسدار باشند، و تمامی مکاتب وارداتی را بتوانند عالمانه نقد کنند. از این رو در پاورقی این نسخه سعی کرده‌ایم اشاراتی به مکاتب مصطلح روز، داشته باشیم تا خوانندگان این ترجمه رهنمودی در نقد و ارزیابی مکاتب و بررسی تطبیقی آن داشته باشند، و برای تحقیقات گسترده‌تر به کتب و منابع خاص خودشان مراجعه کنند.

امیدواریم این ترجمه، با ویژگی‌های یاد شده، خشنودی حضرت مولی الموحدین امیرالمؤمنین علیه السلام را - هر چند اندک - فراهم کرده باشد، که اهل و معدن و اصل کرامت است که با بزرگواری خویش، دست روسپاهان بر خاک مانده را خواهد گرفت. ان شاء الله

مؤسسه فرهنگی تحقیقاتی امیرالمؤمنین علیه السلام

محمد دشتی

زمستان ۷۸

* مقدمه سید رضی رحمته الله علیه بر نهج البلاغه

ستایش خدا را سزااست که حمد را بپای نعمت‌ها و پناهگاه از بلاها، و وسیله رسیدن به نعمت‌ها و بهشت جاویدان، و موجب افزایش احسان و کرمش قرار داد. درود بر پیامبر رحمت، و پیشوای رهبران الهی و چراغ روشنی بخش امت، که ریشه‌های وجودش بزرگواری و درخت اصل و نسبش پر برگ و پر ثمر بوده است، و درود بر اهل بیتش که چراغ‌های روشنی بخش تاریکی‌ها، و وسیله نجات امت‌ها، و نشانه‌های روشن دین و مرکز نقل فضیلت و برتری می‌باشند. درود بر همه آنان باد؛ درودی که با فضل و بزرگواری آنها برابری کند؛ و پاداش اعمال آنها قرار گیرد؛ پاداشی که مناسب با پاکیزگی اصل و فرع ایشان است. درود بر آنان باد تا زمانی که سفیده صبح گریبان شب را می‌شکافد و ستارگان طلوع و غروب می‌کنند.

● مکتونگی پیدایش کتاب نهج البلاغه

در آغاز جوانی و طراوت زندگی، دست به تألیف کتابی در «خصائص و ویژگی‌های اسمّه علیها السلام» زدم که مشتمل بر خبرهای جالب و سخنان برجسته آنها بود.

انگیزه این عمل را در آغاز آن کتاب یادآور شدم و آن را آغاز سخن قرار داده‌ام. پس از گرد آوردن خصائص امیرمؤمنان علیه السلام مشکلات و حوادث روزگار مرا از اتمام بقیه کتاب، باز داشت. من آن کتاب را مبوّب نموده و به فصل‌های مختلفی تقسیم کرده بودم در پایان آن، فصلی که متضمن سخنان جالب امام علیه السلام از سخنان کوتاه در مواعظ، حکم، امثال و آداب - «نه خطبه‌های طولانی و نه نامه‌های گسترده» - آورده شد. برخی از دوستان آن را جالب و شگفت‌انگیز، از جنبه‌های گوناگون دانستند، و از من خواستند کتابی تألیف کنم که سخنان برگزیده امیرمؤمنان علیه السلام در جمیع فنون و بخشهای مختلف، از خطبه‌ها، نامه‌ها، مواعظ و ادب در آن گرد آید؛ زیرا می‌دانستند این کتاب متضمن شگفتی‌های بلاغت و نمونه‌های ارزنده فصاحت و جواهر سخنان عرب و نکات درخشان از سخنان دینی و دنیوی خواهد بود که در هیچ کتابی جمع‌آوری نشده و در هیچ نوشته‌ای تمام جوانب آن گردآوری نگردیده است؛

زیرا امیرمؤمنان منشأ فصاحت و منبع بلاغت و پدیدآورنده آن است،

مکتوبات بلاغت بوسیله او آشکار گردیده، و قوانین و اصول آن از او گرفته شده است؛

تمام خطباء و سخنرانان به او اقتداء نموده و همه واعظان بلیغ از سخن او استمداد جسته‌اند.

با این همه، او همیشه پیشرو است آنها دنباله‌رو، او مقدم است آنها مؤخر، زیرا سخن او کلامی است که آثار علم الهی، و بوی عطر سخن پیامبر را به همراه دارد.

از این رو خواسته دوستان را اجابت کردم و این کار را شروع کرده، در حالی که یقین داشتم سود و نفع معنوی آن بسیار است، و به زودی همه جا را تحت سیطره خود قرار خواهد داد و اجر آن ذخیره آخرت خواهد بود.

منظورم این بود که علاوه بر فضایل بی‌شمار دیگر، بزرگی قدر، و شخصیت امیرمؤمنان را از این نظر روشن سازم که: امام علی علیه السلام تنها فردی است که از میان تمام گذشتگانی که سخنی از آنها به جامانده، به آخرین مرحله فصاحت و بلاغت رسیده و گفتار او اقیانوسی است بی‌کرانه، که سخن هیچ بلیغی به پایه آن نخواهد رسید.

خواستم در افتخار کردن به امام علیه السلام به قول شاعر معروف «فرزدق» متمثل شوم (که در مورد افتخار به پدارن خود به شخصی به نام «جریر» خطاب می‌کند).

(ای جریر! اینها پدران و نیاکان منند اگر می‌توانی در آن هنگام که در مجمعی گرد آمدیم همانند آنها را برای خود برشمار).

سخنان آن حضرت بر مدار سه اصل می‌چرخد :

اول - خطبه ها و اوامر

دوم - نامه ها و رسائل

سوم - کلمات حکمت آمیز و مواعظ

تصمیم گرفتیم ابتداء خطبه ها، پس از آن نامه ها، و سپس کلمات حکمت آمیز جالب آن حضرت را جمع کنیم. سپس به هر کدام از آنها بایی را اختصاص دادیم و صفحاتی ویژه آن گردانیدیم تا مقدمه ای باشد برای به دست آوردن آنچه که به آن دسترسی ندارم (و ممکن است) در آینده به آن برسیم. و هرگاه سخنی از آن حضرت در مورد بحث و مناظره، یا پاسخ سؤال، و یا منظور دیگری بود که به آن دست یافتیم ولی جزء هیچ یک از این سه بخش نبود، آن را در مناسب ترین و نزدیک ترین بخش قرار دادیم. اگر در میان آنچه برگزیده ام فصول غیر منظم و سخنان غیر مرتبی آمده، به خاطر آن است که من نکته ها و جملات درخشان آن حضرت را جمع می‌کنم و منظورم حفظ تمام پیوندها و ارتباطات کلامی نیست.

از شگفتی های سخن امام (علیه السلام) که او خود در این زمینه تنها است و شریک و همتایی در آنها ندارد، این است که: سخن آن حضرت را که درباره زهد و مواعظ است هرگاه کسی تأمل کند و خود را از این جهت بیگانه دارد که این سخن شخصی عظیم القدر و نافذ الامر است که همه در برابر او سر فرود می آورند؛ شک و تردید نخواهد کرد که گوینده این سخن کسی است که جز در وادی زهد و پارسایی قدم نگذاشته و هیچ اشتغالی به جز عبادت نداشته است و یقین می‌کند که این سخن از کسی است که در گوشه خانه ای تنها و دور از اجتماع یا در یکی از غارها قرار گرفته که جز صدای خودش را نمی‌شنود و غیر خویش دیگری را نمی‌بیند، و همواره مشغول عبادت می‌باشد. و هیچ گاه نمی‌تواند باور کند که این سخن کسی است که به هنگام جنگ در دریای لشکر دشمن فرو می‌رفت و پهلوانان و جنگجویان نیرومند را بر زمین می‌افکند. و او با این حال یکی از زهاد و یکی از افراد صالح و پاک و نمونه ای است که نظیر ندارد.

این است فضایل عجیب و شگفتی زا و ویژگی لطیف او که جمع میان اضداد کرده است. بسیار می‌شد که من در این باره با برادران مذاکره می‌کردم و شگفتی آنها را از این ویژگی خاص امام (علیه السلام) بر می‌انگیختم و راستی این خود جای عبرت و شایسته اندیشه و فکر است. اگر در اثناء سخنان انتخاب شده لفظ مردد و یا معنی مکرری آمده است، عذر من در این باره این است که در روایات مربوط به سخنان امام (علیه السلام) اختلاف است: گاهی سخنی را در روایتی یافته‌ام و همان طور که بوده آن را نقل کرده‌ام. سپس روایت دیگری در همان موضوع به دستم رسیده که با روایت قبل یکسان نبوده، اما به خاطر مطالب بیشتری که داشته، و یا به خاطر لفظ جالب تری که در آن به کار رفته، لازم بود آن را نیز بیاورم. این نیز ممکن است بر اثر سهو و نسیان نه از روی عمد دوباره آورده شده است. با این حال ادعا نمی‌کنم که من به همه جوانب سخنان امام (علیه السلام) به طور ی احاطه پیدا کرده‌ام که هیچ کدام از سخنان او از دستم نرفته است؛ بلکه بعید نمی‌دانم که آنچه نیافته‌ام بیش از آن باشد که یافته‌ام، و آنچه در اختیارم قرار گرفته کمتر از آنچه بدستم نیامده باشد.

اما وظیفه من غیر از تلاش و کوشش و سعی فراوان برای یافتن این گم شده نیست، و از خدا می‌خواهم در این راه مرا راهنمایی کند. بعد از تمام شدن کتاب چنین دیدم که نامش را «تَهْجُ الْبُلَاغَةِ» بگذارم؛ زیرا این کتاب

درهای بلاغت را به روی بیننده می‌گشاید، و خواسته‌هایش را به او نزدیک می‌سازد. این کتاب هم مورد نیاز دانشمند و عالم، و هم دانشجو و متعلم است، و هم خواسته‌ی شخص بلیغ و زاهد در آن یافت می‌شود. در بین کلمات امام علیه السلام سخنان شگفت‌انگیزی در مورد توحید، عدل و تنزیه خداوند از شباهت به خلق می‌بینم که تشنگان را سیراب کرده، و پرده‌ها را از روی تاریکی شبهات بر می‌گیرد. از خداوند بزرگ توفیق و نگهداری از لغزش را خواستارم، و نیز می‌خواهم که به من در این راه مقاومت و یاری بخشد و از خطای فکر پیش از خطای زبان، و از خطای سخن، پیش از لغزش قدم، به او پناه می‌برم. او مرا کفایت می‌کند و بهترین حافظ و یاور است.

سنة ۴۰۰ هجری

الشَّریف الرضی

«ابو الحسن محمد بن حسین الطاهر ذوالمنقب»

۱. زندگی نامه مترجم ۲
۲. ویژگی‌های این ترجمه ۳
۳. سرآغاز ۵
۴. مقدمه سید رضی رحمه الله ۱۶
- بخش اول - خطبه‌ها
- خطبه ۱ ۲۱
- عجز انسان از شناخت ذات خدا ۲۱
- دین و شناخت خدا ۲۱
- راه‌های خداشناسی ۲۵
- فلسفه بعثت پیامبران ۲۵
- فلسفه بعثت پیامبر خاتم صلی الله علیه و آله ۲۵
- ضرورت امامت پس از پیامبران الهی ۲۵
- ویژگی‌های قرآن و احکام اسلام ۲۵
- فلسفه و ره‌آورد حج ۲۷
- خطبه ۲ ۲۷
- ستایش پروردگار ۲۷
- ویژگی‌های پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله ۲۷
- شناخت عصر جاهلیت ۲۷
- ویژگی‌های اهل بیت علیهم السلام ۲۹
- سیمای فاسدان ۲۹
- جایگاه آل محمد صلی الله علیه و آله ۲۹
- خطبه ۳ ۲۹
- شکوه از ابابکر و عصب خلافت ۲۹
- بازی ابابکر با خلافت ۲۹
- شکوه از عمر و ماجرای خلافت ۳۱
- شکوه از شورای عمر ۳۱
- شکوه از خلافت عثمان ۳۱
- بیعت عمومی مردم با امیرالمؤمنین علیه السلام ۳۱
- مستوولیت‌های اجتماعی ۳۱
- خطبه ۴ ۳۳
- ویژگی‌های اهل بیت پیامبر صلی الله علیه و آله ۳۳
- ویژگی‌های امام علی علیه السلام ۳۳
- خطبه ۵ ۳۳
- راه‌های پرهیز از فتنه‌ها ۳۳
- فلسفه سکوت امام علی علیه السلام ۳۵
- خطبه ۶ - آگاهی و معلومیت امام علیه السلام ۳۵
- خطبه ۷ - شناخت بیرون شیطان ۳۵
- خطبه ۸ - پیمان شکنی زبیر ۳۵
- خطبه ۹ - شناخت طلحه و زبیر ۳۵
- خطبه ۱۰ - آگاهی امام برای مقابله با اصحاب جمل ۳۷
- خطبه ۱۱ - آموزش نظامی ۳۷
- خطبه ۱۲ - شرکت آیندگان در پاداش گذشتگان ۳۷
- خطبه ۱۳ ۳۷
- عوامل سقوط جامعه ۳۷
- خطبه ۱۴ - نقش عوامل محیط در انسان ۳۹
- خطبه ۱۵ - سیاست اقتصادی امام علیه السلام ۳۹
- خطبه ۱۶ ۳۹
- اعلام سیاست‌های حکومتی ۳۹
- فضایل اخلاقی امام علیه السلام ۴۱
- سرگردانی مردم و ضرورت تقوا ۴۱
- خطبه ۱۷ ۴۱
- شناخت بدترین انسان‌ها ۴۱
- روانشناسی مدعیان دروغین قضاوت ۴۱
- خطبه ۱۸ ۴۳
- نکوهش اهل رأی ۴۳
- مبانی وحدت اسلامی ۴۳
- جامعیت و کمال دین و قرآن ۴۳
- خطبه ۱۹ ۴۳
- سوابق تاریخی نکوهیده اشعث بن قیس ۴۳
- خطبه ۲۰ ۴۵
- علل پنهان بودن اسرار پس از مرگ ۴۵
- خطبه ۲۱ - راه رستگاری ۴۵
- خطبه ۲۲ ۴۵
- امام علیه السلام و شناساندن ناکتین ۴۵
- رد آفتهای ناکتین ۴۵
- شجاعت شهادت طلبی امام علیه السلام ۴۵
- خطبه ۲۳ ۴۷
- تناسب نعمت‌ها با استعدادهای گوناگون ۴۷
- ضرورت تعاون با خویشاوندان ۴۷
- ضرورت نیکی به خویشاوندان ۴۷
- خطبه ۲۴ - ضرورت آمادگی برای جهاد ۴۷
- خطبه ۲۵ ۴۹
- علل شکست ملت‌ها ۴۹
- تفرین به ائت خیانکار ۴۹
- خطبه ۲۶ ۴۹
- شناخت فرهنگ جاهلیت ۴۹
- مظلومیت و تنهایی امام علیه السلام ۵۱
- معرفی عمروعاص و ضرورت آمادگی نظامی ۵۱
- خطبه ۲۷ ۵۱
- ارزش جهاد در راه خدا ۵۱
- دعوت به مبارزه و نکوهش از نافرمانی کوفیان ۵۱
- مظلومیت امام علیه السلام و علل شکست کوفیان ۵۳
- خطبه ۲۸ ۵۳
- دنیاشناسی ۵۳
- ضرورت توبه و آخرت‌گرایی ۵۳
- ترسناکترین آفت‌ها ۵۳
- خطبه ۲۹ ۵۵
- علل نکوهش و شکست کوفیان ۵۵
- مسخ و دگرگونی کوفیان ۵۵
- خطبه ۳۰ - پاسخ به شایعات دشمن ۵۵
- خطبه ۳۱ - روانشناسی طلحه و زبیر ۵۵
- خطبه ۳۲ ۵۷
- علل سیر ارتجاعی امت اسلامی ۵۷
- اقسام مردم ۵۷
- وصف پاکان در جامعه مسخ شده ۵۷
- روش برخورد با دنیا ۵۷
- خطبه ۳۳ ۵۹
- آثار وره‌آورد بعثت پیامبر صلی الله علیه و آله ۵۹
- ویژگی‌های نظامی، اخلاقی امام علی علیه السلام ۵۹
- شکوه از فتنه‌انگیزی قریش ۵۹
- خطبه ۳۴ ۵۹
- نکوهش از سستی و نافرمانی کوفیان ۵۹
- علل عقب‌ماندگی مردم کوفه ۵۹
- حقوق متقابل مردم و رهبری ۶۱
- خطبه ۳۵ ۶۱

۷۵	ویزگی‌های جهاد و پیروزی اسلام	۶۱	ضرورت ستایش پروردگار
۷۷	خبر از سلطه‌گری و ستمکاری معاویه	۶۱	علل شکست کوفیان
۷۷	روش‌رهایی از ستمکاری معاویه	۶۱	خطبه ۳۶
۷۷	خبر از آینده‌دردناک خوارج	۶۳	نلش در هدایت خوارج
۷۷	ویزگی‌ها و مظلومیت امیرالمؤمنین (ع)	۶۳	روانشناسی اهل نهروان
۷۷	خطبه ۵۹ - خبر از قتلگاه خوارج	۶۳	خطبه ۳۷
۷۷	خطبه ۶۰ - خبر از تداوم تفکر انحرافی خوارج	۶۳	ویزگی‌ها و فضایل امام علی (ع)
۷۹	خطبه ۶۱ - نهی از کشتار خوارج	۶۳	علت سکوت و کناره‌گیری از خلافت
۷۹	خطبه ۶۲ - موضع‌گیری امام برابر تهدید به ترور	۶۳	خطبه ۳۸ - ضرورت شناخت شبهات
۷۹	خطبه ۶۳	۶۳	خطبه ۳۹
۷۹	روش‌برخورد با دنیا	۶۵	نکوهش کوفیان
۷۹	آخرت‌گرایی	۶۵	علل شکست و نابودی کوفیان
۷۹	خطبه ۶۴	۶۵	خطبه ۴۰
۷۹	تقوا و آخرت‌گرایی	۶۵	ضرورت حکومت
۷۹	هدف‌داری و دین‌شناسی	۶۵	ره‌آورد حکومت
۷۹	ضرورت توبه و عمل‌گرایی	۶۷	خطبه ۴۱
۷۹	خطبه ۶۵	۶۷	پرهیز از حيله و نیرنگ
۸۱	خداشناسی	۶۷	سیاست توحیدی
۸۱	شناخت صفات پروردگار	۶۷	خطبه ۴۲
۸۱	رابطه خدا با پدیده‌ها	۶۷	ترسناک‌ترین خصلت‌ها (آرزوهای طولانی)
۸۱	خطبه ۶۶	۶۷	دین‌شناسی و آخرت‌گرایی
۸۱	آموزش جنگ انفرادی	۶۷	خطبه ۴۳
۸۱	ضرورت هدف‌داری در جنگ	۶۷	واقع‌نگری در برخورد با دشمن
۸۱	ضرورت دشمن‌شناسی	۶۷	ضرورت جهاد با شامیان
۸۱	خطبه ۶۷	۶۷	خطبه ۴۴ - تأسف از فرار مصقله
۸۳	رد استدلال انصار و قریش در رابطه با امامت	۶۹	خطبه ۴۵
۸۳	خطبه ۶۸	۶۹	ضرورت ستایش پروردگار
۸۳	ویزگی‌های مدیریتی هاشم بن عتبّه	۶۹	روش‌برخورد با دنیا
۸۳	ستایش محمد بن ابی‌بکر	۶۹	خطبه ۴۶ - دعای سفر
۸۳	خطبه ۶۹	۶۹	خطبه ۴۷ - خبر از آینده کوفه
۸۳	علل نکوهش کوفیان	۶۹	خطبه ۴۸
۸۳	مسخ ارزش‌های اخلاقی در کوفیان	۶۹	جایگاه ستایش پروردگار
۸۵	خطبه ۷۰ - شکوه‌ها با پیامبر (ص)	۷۱	ضرورت آمادگی رزمی
۸۵	خطبه ۷۱	۷۱	خطبه ۴۹
۸۵	علل نکوهش کوفیان	۷۱	خداشناسی
۸۵	پاسخ به شایعات	۷۱	راه‌های خداشناسی
۸۵	ویزگی‌های اخلاقی و معنوی امام (ع)	۷۱	خطبه ۵۰ - علل پیدایش فتنه‌ها
۸۵	خطبه ۷۲	۷۳	خطبه ۵۱
۸۵	ویزگی‌های پیامبر اسلام (ص)	۷۳	فرمان آزادسازی آب فرات
۸۷	دعا برای پیامبر (ص)	۷۳	تبیین صحیح مرگ و زندگی
۸۷	خطبه ۷۳	۷۳	خطبه ۵۲
۸۷	خبر غیبی از حکومت چهار فرمانروای فاسد، از پسران مروان	۷۳	تعریف دنیا
۸۷	خطبه ۷۴ - ویزگی‌های امام علی (ع) از زبان خود	۷۳	والایی نعمت‌های خدا
۸۹	خطبه ۷۵ - دفاعیات امام برابر تهمت‌ها	۷۳	روش‌های شکرگذاری
۸۹	خطبه ۷۶ - صفات بنده پرهیزکار	۷۳	خطبه ۵۳ - وصف قربانی
۸۹	خطبه ۷۷ - هشدار به غاصبان بنی‌امیه	۷۵	خطبه ۵۴
۸۹	خطبه ۷۸ - نیایش امام	۷۵	وصف شیدایی مردم در روز بیعت
۸۹	خطبه ۷۹	۷۵	ضرورت پیکار با شامیان
۹۱	پرهیز از توجه به غیر خدا	۷۵	خطبه ۵۵
۹۱	تبیین جایگاه علم ستاره‌شناسی	۷۵	علل ترک آغاز جنگ با شامیان
۹۱	خطبه ۸۰	۷۵	هدف‌داری در جنگ
		۷۵	خطبه ۵۶
		۷۵	وصف مبارزات دوران پیامبر (ص)

۱۱۳	چگونگی آفرینش آسمان ها.	۹۱	بیان تفاوت های زنان و مردان
۱۱۵	ویژگی های فرشتگان	۹۱	مدیریت خانوادگی
۱۱۵	اقسام فرشتگان	۹۱	خطبه ۸۱ - تعریف زهد و پارسایی
۱۱۵	صفات والای فرشتگان	۹۳	خطبه ۸۲ - دنیا شناسی
۱۱۷	پاک بودن فرشتگان از رذائل اخلاقی	۹۳	خطبه ۸۳
۱۱۷	چگونگی آفرینش زمین	۹۳	شناخت صفات الهی
۱۱۹	نقش پدیده های جوی در زمین	۹۳	سفارش به پرهیزکاری
۱۱۹	زیبایی های زمین	۹۳	دنیا شناسی
۱۱۹	داستان زندگی آغازین آدم	۹۵	وصف رستخیز
۱۱۹	آفرینش امکانات زندگی	۹۵	وصف احوال بندگان صالح خدا
۱۲۱	تعریف علم خداوند	۹۵	مثل های پند آموز از سمبل های تقوا
۱۲۱	نیایش امیرالمؤمنین (ع)	۹۵	راه های شناخت و عبرت آموزی
۹۲	علل نپذیرفتن خلافت	۹۷	عبرت از مرگ
۱۲۳	ویژگی های مدیریتی امام علی (ع)	۹۷	معرفی الگوهای پرهیزکاری
۱۲۳	خطبه ۹۳	۹۷	هشدار از دشمنی شیطان
۱۲۳	ویژگی های علمی و سیاسی امام علی (ع)	۹۹	شگفتی های آفرینش انسان
۱۲۳	خبر از فتنه های آینده	۹۹	عبرت از مرگ و مراحل پس از مرگ
۱۲۳	خبر از فتنه های بنی امیه	۹۹	پند آموزی از تاریخ گذشتگان
۱۲۵	سرانجام تلخ و دردناک بنی امیه	۹۹	ضرورت توبه و استفاده از فرصت ها
۹۴	وصف خدای سبحان	۱۰۱	روانشناسی عمروعاص
۱۲۵	وصف پیامبران آسمانی	۱۰۱	ویژگی های امام علی (ع)
۱۲۵	وصف پیامبر اسلام و اهل بیت پیامبر (ع)	۸۵	خطبه ۸۵
۱۲۵	پندهای جاودانه	۱۰۱	خدا شناسی
۹۵	وصف دوران جاهلیت	۱۰۱	ضرورت پندپذیری
۱۲۵	ویژگی های تبلیغی پیامبر (ع)	۱۰۱	وصف بهشت
۱۲۷	خطبه ۹۶	۱۰۳	خطبه ۸۶
۱۲۷	خدا شناسی	۱۰۳	علم الهی
۱۲۷	ویژگی های پیامبر (ع)	۱۰۳	پندهای ارزشمند
۹۷	علل شکست کوفیان و مظلومیت علی (ع)	۱۰۳	یاد آوری ارزش های اخلاقی
۱۲۹	تفاوت های شامیان با کوفیان	۱۰۵	شناساندن ضد ارزش ها
۱۲۹	کوفیان و مسخ ارزش ها	۱۰۵	خطبه ۸۷
۱۲۹	ضرورت اطاعت از اهل بیت پیامبر (ع)	۱۰۵	معرفی بهترین بنده خدا
۱۲۹	وصف اصحاب پیامبر (ع)	۱۰۷	وصف زشت ترین انسان
۹۸	خبر از فراگیر شدن ستم بنی امیه	۱۰۷	شناساندن جایگاه عترت پیامبر (ع)
۱۲۹	روش سالم ماندن در حکومت بنی امیه	۱۰۷	ویژگی های امام علی (ع)
۹۹	خطبه ۹۹	۱۰۷	اخبار غیبی نسبت به آینده بنی امیه
۱۲۹	ضرورت شکر و سپاس	۱۰۷	خطبه ۸۸
۱۲۹	پرهیز از دنیا پرستی	۱۰۷	عوامل هلاکت انسان ها
۱۳۱	ضرورت عبرت آموزی از گذشتگان	۱۰۷	اندوه مسخ ارزش ها
۱۳۱	ضرورت یاد مرگ و یاری خواستن از خدا	۹۰	خطبه ۸۹
۱۰۰	شناخت خدا	۱۰۹	وصف روزگاران بعثت پیامبر (ع)
۱۳۱	ویژگی های اخلاقی پیامبر (ع)	۱۰۹	عبرت آموزی از روزگار جاهلیت
۱۳۱	تداوم امامت امامان تا ظهور امام زمان (ع)	۱۰۹	خطبه ۹۰
۱۰۱	خطبه ۱۰۱	۱۰۹	نشانه های خدا در هستی
۱۳۳	خدا شناسی	۱۱۱	رابطه خدا با پدیده ها
۱۳۳	صفات خدا در قرآن	۱۱۳	اندرزهای حکیمانه
۱۳۳	عجز انسان از شناخت ذات خدا	۱۱۳	خطبه ۹۱
۱۳۳	رد روشهای دروغین شناخت	۱۱۳	خدا شناسی
۱۳۳	وصفت پروردگار در آفرینش موجودات	۱۱۳	صفات خدا در قرآن
			عجز انسان از شناخت ذات خدا
			رد روشهای دروغین شناخت
			وصفت پروردگار در آفرینش موجودات

۱۵۳	• خطبه ۱۰۲	• روش برخورد با دنیا
۱۵۳	• وصف روز قیامت	• نکوهش از غفلت زدگان
۱۳۳	• خبر از آینده خونین بصره و رزم مجاهدان	• خطبه ۱۱۴
۱۳۳	• خطبه ۱۰۳	• ارزش ستایش و شهادت به یگانگی خدا
۱۵۵	• روش برخورد با دنیا	• سفارش به تقوا
۱۳۵	• ارزش عالم و بی‌ارزشی جاهل	• شناخت دنیا
۱۳۵	• وصف مؤمن در تحولات سخت آینده	• ارزیابی صحیح رابطه دنیا و آخرت
۱۳۵	• خبر از آزمایش‌ها و دگرگونی اسلام	• خطبه ۱۱۵
۱۳۵	• خطبه ۱۰۴	• دعا برای طلب باران
۱۳۵	• وصف دوران جاهلیت	• روش استغفار
۱۳۵	• ره‌آورد های بعثت	• خطبه ۱۱۶
۱۳۵	• خطبه ۱۰۵	• ویژگی‌های پیامبر ﷺ
۱۳۷	• ویژگی‌های پیامبر ﷺ	• اندرز یاران
۱۳۷	• خبر از آینده تلخ بنی‌امیه	• وصف یارانی که به شهادت رسیدند
۱۳۷	• خبر از خونخواهان اهل بیت ﷺ	• خبر از خونریزی و شکست‌های حجاج بن یوسف ثقفی
۱۳۷	• ضرورت پیروی از اهل بیت ﷺ	• خطبه ۱۱۷ - سرزنش انسان‌های خودپرست
۱۳۷	• وظایف امام در جامعه اسلامی	• خطبه ۱۱۸ - ستودن یاران نیکوکار
۱۳۷	• خطبه ۱۰۶	• خطبه ۱۱۹
۱۳۹	• ویژگی‌ها و ره‌آورد اسلام	• علل نکوهش کوفیان
۱۳۹	• دعا برای پیامبر ﷺ	• مسئولیت‌های رهبری
۱۳۹	• ره‌آورد بعثت پیامبر ﷺ	• ویژگی‌های امام علی ﷺ
۱۳۹	• علل سقوط و سیر ارتجاعی امت	• خطبه ۱۲۰
۱۳۹	• خطبه ۱۰۷ - وصف نبرد یاران در صفین	• ویژگی‌های امام ﷺ و اهل بیت ﷺ
۱۳۹	• خطبه ۱۰۸	• ضرورت آخرت‌گرایی و ترک از عذاب
۱۴۱	• خداشناسی	• خطبه ۱۲۱
۱۴۱	• وصف پیامبر اسلام ﷺ	• علل شکست کوفیان و پذیرش حکمت
۱۴۱	• علل انحراف فرزندان امیه	• وصف یاران شهید
۱۴۱	• نکوهش کوفیان	• هشدار از فریبکاری شیطان
۱۴۱	• خبر از کشتار و فساد بنی‌امیه	• خطبه ۱۲۲
۱۴۳	• هشدار و سفارش به اطاعت از اهل بیت ﷺ	• جداسازی نیروهای خوارج
۱۴۳	• خبر از مسخ ارزش‌ها در حکومت بنی‌امیه	• سیاست استعماری قرآن بر سر نیزه کردن
۱۴۳	• خطبه ۱۰۹	• وصف یاران جهادگر پیامبر ﷺ
۱۴۳	• وصف قدرت پروردگار	• هدف مبارزه با شامیان
۱۴۵	• وصف فرشتگان	• خطبه ۱۲۳
۱۴۵	• نعمت‌های خداوند و سوءاستفاده‌ها	• ضرورت امداد یاران در جنگ
۱۴۵	• خطر عشق و وابستگی‌های دروغین	• آموزش روانی در جنگ
۱۴۵	• وصف چگونگی مرگ	• هشدار از کوتاهی در نبرد
۱۴۷	• وصف رستخیز و زنده شدن دوباره	• خطبه ۱۲۴
۱۴۷	• وصف پارسایی پیامبر ﷺ	• آموزش تاکتیک‌های رزم انفرادی
۱۴۷	• ویژگی‌های اهل بیت ﷺ	• شرایط پرجمداران
۱۴۷	• خطبه ۱۱۰	• آموزش معنوی سربازان
۱۴۷	• ره‌آورد برخی از مبانی اعتقادی	• خطبه ۱۲۵
۱۴۹	• ارزش و ره‌آورد های قرآن	• علل پذیرش حکمت
۱۴۹	• خطبه ۱۱۱	• نقش قرآن و سنت در حل مخاصمات
۱۴۹	• هشدار از دنیاپرستی	• علل نکوهش کوفیان و خوارج
۱۴۹	• شناخت ماهیت دنیا	• خطبه ۱۲۶
۱۴۹	• روش برخورد با دنیا	• سیاست توحیدی و عدالت اقتصادی
۱۵۱	• عبرت از گذشتگان	• مرز عدالت و اسراف
۱۵۱	• پرهیز از دنیای حرام	• خطبه ۱۲۷
۱۵۱	• عبرت از قدرتمندان نابود شده	• انشاء عقاید گمراه‌کننده خوارج
۱۵۳	• خطبه ۱۱۲ - عجز انسان از درک فرشتگان	• پرهیز از افراط و تفریط در دوستی امام ﷺ
۱۵۳	• خطبه ۱۱۳	• علل پذیرش حکمت
۱۵۳	• شناخت دنیا و پرهیز از دنیازدگی	• خطبه ۱۲۸

- اخبار غیبی امام علیه السلام نسبت به آینده بصره ۱۷۱ • خطبه ۱۴۴
- وصف ترک های مغول ۱۷۱ • فلسفه بعثت پیامبران ۱۸۷
- جایگاه علم غیب ۱۷۳ • ویژگی های امامان دوازده گانه شیعه ۱۸۹
- خطبه ۱۲۹ ۱۸۹ • شناساندن گمراهان و عبدالملک مروان
- وصف جامعه مسخ شده ۱۷۳ • اندرزهای جاودانه ۱۸۹
- عبرت گرفتن از دنیا ۱۷۳ • خطبه ۱۴۵
- خطبه ۱۳۰ ۱۷۳ • دنیا شناسی
- خداگرایی در مبارزه ۱۷۵ • نکوهش از بدعت ها ۱۸۹
- راه آورد تقوا ۱۷۵ • خطبه ۱۴۶
- خطبه ۱۳۱ ۱۷۵ • علل پیروزی اسلام و مسلمین
- علل نکوهش کوفیان ۱۷۵ • واقع بینی در مشاوره نظامی ۱۹۱
- فلسفه حکومت اسلامی ۱۷۵ • خطبه ۱۴۷
- شرایط رهبر اسلامی ۱۷۵ • راه آورد بعثت پیامبر صلی الله علیه و آله ۱۹۱
- خطبه ۱۳۲ ۱۷۵ • خبر از آینده تأسف بار مسلمین
- ستایش پروردگار ۱۷۷ • پندهای حکیمانانه ۱۹۳
- ضرورت یاد مرگ ۱۷۷ • شناخت جایگاه قرآن و عترت پیامبر صلی الله علیه و آله ۱۹۳
- ضرورت عمل گرایی و روش برخورد با دنیا ۱۷۷ • خطبه ۱۴۸
- خطبه ۱۳۳ ۱۷۷ • روانشناسی طلحه و زبیر
- ضرورت توجه به عظمت پروردگار ۱۷۷ • افشای اهداف شیطانی اصحاب جتل ۱۹۳
- ویژگی های قرآن ۱۷۷ • خطبه ۱۴۹
- ویژگی های پیامبر صلی الله علیه و آله ۱۷۷ • یاد مرگ ۱۹۳
- روش برخورد با دنیا ۱۷۹ • وصیت های امام علی علیه السلام ۱۹۳
- اندرزهای جاودانه ۱۷۹ • وصف دورانی که امام رانمی یابند ۱۹۵
- راه آوردهای قرآن ۱۷۹ • خطبه ۱۵۰
- علل سقوط مردم ۱۷۹ • آینده بشریت و ظهور حضرت مهدی علیه السلام ۱۹۵
- خطبه ۱۳۴ ۱۷۹ • راه آورد حکومت حضرت مهدی علیه السلام
- نقش امدادهای الهی در پیروزی ۱۷۹ • سرنوشت مردم پس از پیامبر صلی الله علیه و آله ۱۹۵
- ضرورت حفظ پایگاه اسلامی ۱۷۹ • افسوس از سیر ارتجاعی امت ۱۹۷
- خطبه ۱۳۵ - شناخت دشمنان امام علیه السلام ۱۷۹ • خطبه ۱۵۱
- خطبه ۱۳۶ ۱۷۹ • ارزش شهادتین
- وصف ویژگی های بیعت مردم با امام علیه السلام ۱۸۱ • نکوهش مردم گمراه ۱۹۷
- ضرورت یاری کردن در اصلاح و بازسازی دل ها ۱۸۱ • خبر از آینده خونین عرب ۱۹۷
- خطبه ۱۳۷ ۱۸۱ • روش مقابله با فتنه ها ۱۹۹
- افشای آتذاهای طلحه و زبیر ۱۸۱ • خطبه ۱۵۲
- وصف ویژگی های بیعت با امام علیه السلام ۱۸۱ • شناخت صفات خدا ۱۹۹
- شکوه از طلحه و زبیر ۱۸۱ • شناخت عظمت امامان علیهم السلام و قرآن ۱۹۹
- خطبه ۱۳۸ ۱۸۱ • ویژگی های قرآن
- خبر از ظهور و سیستم حکومتی حضرت مهدی (عج) ۱۸۳ • خطبه ۱۵۳
- خبر از تهاجم خونین عبدالملک مروان به کوفه ۱۸۳ • وصف گمراهان و غفلت زدگان ۲۰۱
- خطبه ۱۳۹ - ویژگی های امام علیه السلام ۱۸۳ • درمان غفلت زدگی ها ۲۰۱
- خطبه ۱۴۰ ۱۸۳ • صفات ناپسند ناپود کننده ۲۰۱
- ضرورت یاری کردن پاکان در اصلاح فاسدان ۱۸۳ • روانشناسی انسانی و حیوانی ۲۰۱
- ضرورت پرهیز از غیبت دیگران ۱۸۳ • خطبه ۱۵۴
- خطبه ۱۴۱ ۱۸۳ • جایگاه امامان معصوم علیهم السلام و نکوهش از منحرفان ۲۰۳
- حفظ دوستی ها و طرد بدگویی ها ۱۸۵ • شرایط امامت و رهبری ۲۰۳
- شناخت حق و باطل ۱۸۵ • تأثیر متقابل جسم و روح ۲۰۳
- خطبه ۱۴۲ ۱۸۵ • خطبه ۱۵۵
- پرهیز از اسراف ۱۸۵ • وصف پروردگار ۲۰۳
- شناخت راه های بخشش و احسان ۱۸۵ • شگفتی های خفاش ۲۰۵
- خطبه ۱۴۳ ۱۸۵ • خطبه ۱۵۶
- رابطه نظام هستی با انسان ۱۸۵ • ضرورت اطاعت از رهبری ۲۰۵
- فلسفه آزمایش ها ۱۸۷ • راه آورد ایمان ۲۰۵
- نیایش برای طلب باران ۱۸۷ • یادآوری برخی از ارزش ها و ویژگی های قرآن ۲۰۷

۲۲۹	افشای توطئه ناکثین	۲۰۷	خیر از فتنه‌ها و شهادت خویش
۲۳۱	خطبه ۱۷۰ - روش هدایت کردن	۲۰۷	خیر از آزمایش شدن امت
	خطبه ۱۷۱		خطبه ۱۵۷
۲۳۱	نیایش در آستانه جنگ	۲۰۷	عبرت از تاریخ گذشتگان
۲۳۱	روش بسیج نیروها در جنگ	۲۰۹	ضرورت تقوا و خودسازی
	خطبه ۱۷۲	۲۰۹	یاد تنهایی قبر
۲۳۱	گفتگو در روز شورا		خطبه ۱۵۸
۲۳۳	شکوه از قریش	۲۰۹	ارزش پیامبر ﷺ و قرآن
۲۳۳	شکوه از ناکثین	۲۱۱	خیر از آینده دردناک بنی امیه
۲۳۳	علل پیکار با اصحاب جحل	۲۱۱	خطبه ۱۵۹ - وصف کشورداری خویش
	خطبه ۱۷۳		خطبه ۱۶۰
۲۳۳	ویژگی‌ها و شرایط رهبر اسلامی	۲۱۱	خداشناسی
۲۳۵	ضرورت تقوا	۲۱۱	راه‌های خداشناسی
۲۳۵	ضرورت شناخت دنیا	۲۱۳	وصف امیدواری به خدا
	خطبه ۱۷۴	۲۱۳	ضرورت توجه به روش زندگی پیامبران
۲۳۵	افشای ادعاهای دروغین طلحه	۲۱۳	راه و رسم زندگی پیامبر اسلام ﷺ
۲۳۵	پاسخ به شایعات پیرامون قتل عثمان	۲۱۵	ضرورت پیروی از سنت پیامبر ﷺ
	خطبه ۱۷۵	۲۱۵	ساده‌زیستی امام علی علیه السلام
۲۳۵	نکوهش غافلان		خطبه ۱۶۱
۲۳۷	علوم بی‌پایان امام علی علیه السلام	۲۱۵	وصف پیامبر ﷺ و اهل بیت علیهم السلام
۲۳۷	ویژگی‌های امام علی علیه السلام	۲۱۷	ضرورت تقوا و عبرت از گذشتگان
	خطبه ۱۷۶		خطبه ۱۶۲
۲۳۷	ضرورت اطاعت از دستورات الهی	۲۱۷	علل و عوامل غضب امامت
۲۳۷	ویژگی‌های قرآن	۲۱۷	شکوه از ستم‌های معاویه
۲۳۹	تشویق به اعمال نیکو		خطبه ۱۶۳
۲۳۹	ضرورت کنترل زبان	۲۱۹	خداشناسی
۲۳۹	پرهیز از بدعت‌ها	۲۱۹	وصف ویژگی‌های آفرینش
۲۴۱	ره‌آوردهای قرآن	۲۱۹	شگفتی آفرینش انسان
	اقسام ظلم و ستم		خطبه ۱۶۴
۲۴۱	ضرورت خودسازی	۲۲۱	هشدار دادن به عثمان
	خطبه ۱۷۷	۲۲۱	جایگاه ارزشی امام عادل و رهبر ستمگر
۲۴۱	شرایط حکمیت	۲۲۱	ترساندن عثمان از خشم مجاهدان
۲۴۱	نکوهش از خیانت داوران حکمیت		خطبه ۱۶۵
	خطبه ۱۷۸	۲۲۱	شگفتی آفرینش پرندگان
۲۴۳	خداشناسی	۲۲۳	شگفتی آفرینش طاووس
۲۴۳	روش برخورد با دنیا	۲۲۳	روانشناسی حیوانی طاووس
۲۴۳	خطبه ۱۷۹ - خداشناسی	۲۲۳	شگفتی رنگ آمیزی پرهای طاووس
	خطبه ۱۸۰	۲۲۵	عجز انسان از درک حقائق پدیده‌ها
۲۴۵	نکوهش از کوفیان	۲۲۵	شگفتی آفرینش جانداران کوچک
۲۴۵	علل سقوط و انحطاط فکری کوفیان	۲۲۵	وصف ویژگی‌های بهشت جاودانه
	خطبه ۱۸۱ - نکوهش فریب خوردگان از خوارج		خطبه ۱۶۶
	خطبه ۱۸۲	۲۲۷	احترام متقابل اجتماعی
۲۴۵	ستایش پروردگار	۲۲۷	آینده دردناک بنی امیه
۲۴۷	راه‌های خداشناسی	۲۲۷	علل پیروزی و شکست ملت‌ها
۲۴۷	خداشناسی		خطبه ۱۶۷
۲۴۹	سفارش به تقوا و پندپذیری از تاریخ	۲۲۷	ویژگی‌های قرآن
۲۴۹	وصف حضرت مهدی (عج)	۲۲۷	وصف ویژگی‌های مسلمانی
۲۴۹	پند و اندرز یاران	۲۲۹	مسئولیت‌ها
۲۴۹	یاد یاران شهید		خطبه ۱۶۸
۲۴۹	ضرورت جهاد و هدفداری در مبارزه	۲۲۹	واقع‌بینی امام در مبارزه با ناکثین
	خطبه ۱۸۳	۲۲۹	مشکلات جنگ داخلی
۲۵۱	خداشناسی		خطبه ۱۶۹
۲۵۱	ویژگی‌های قرآن	۲۲۹	ضرورت اطاعت از رهبری

۲۸۳	علل نكوهش و سقوط كوفيان	۲۵۱	سفارش به پرهيزكارى
۲۸۳	قاطعت در نبرد با منحرفان	۲۵۳	ضرورت ياد قيامت و عذاب الهى
۲۸۳	سوابق درخشان شجاعت و فضائل امام على عليه السلام	۲۵۳	روش استفاده از دنيا
۲۸۵	خيرسرى و دشمنى سران قریش	۲۵۵	خطبه ۱۸۴ - افشاى منافق
۲۸۵	الگوهاى كامل انسان	۲۵۵	خطبه ۱۸۵
۲۸۷	خطبه ۱۹۳	۲۵۵	خداشناسى
۲۸۷	سيمای پرهيزكاران	۲۵۵	ویژگی های پیامبر اسلام ﷺ
۲۸۷	شب پرهيزكاران	۲۵۵	راه‌های خداشناسی
۲۸۷	روز پرهيزكاران	۲۵۷	شگفتی آفرینش ملخ
۲۸۹	نشانه‌های پرهيزكاران	۲۵۷	نشانه‌های خدا در طبيعت
۲۸۹	جاىگاه اجل و مرگ انسان	۲۵۷	خطبه ۱۸۶
۲۹۱	خطبه ۱۹۴	۲۵۷	شناساندن راه صحيح خداشناسى
۲۹۱	مشكلات رسالت	۲۵۹	والاثر از صفات پديده‌ها
۲۹۱	سيمای منافقان	۲۵۹	شناخت قدرت پروردگار
۲۹۱	افشاى اهداف شيطاني منافقان	۲۶۱	معاد و آفرينش دوباره پديده‌ها
۲۹۱	خطبه ۱۹۵	۲۶۳	خطبه ۱۸۷
۲۹۱	نشانه‌های خدا در هستى	۲۶۳	خبر از حوادث و دگرگونى آینده
۲۹۳	خداشناسى	۲۶۳	ضرورت اطاعت از رهبرى
۲۹۳	ضرورت ياد آخرت	۲۶۳	خطبه ۱۸۸
۲۹۳	خطبه ۱۹۶	۲۶۳	سفارش به پرهيزكارى
۲۹۳	وصف جاهليت	۲۶۳	ارزش ياد مرگ
۲۹۳	ضرورت تقوا و ترك دنياپرستى	۲۶۳	ضرورت شتاب در نيكوكارى‌ها
۲۹۳	ضرورت عمل‌گرایی	۲۶۵	خطبه ۱۸۹
۲۹۳	خطبه ۱۹۷	۲۶۵	اقسام ايمان
۲۹۳	فضائل اميرالمؤمنين عليه السلام	۲۶۵	شناخت هجرت و مهاجر واقعى
۲۹۵	اندوه وفات پيامبر ﷺ	۲۶۵	مشكلات فهم برخى از احاديث
۲۹۵	ویژگی های امام علی عليه السلام	۲۶۵	آگاهی زرف امام عليه السلام
۲۹۵	خطبه ۱۹۸	۲۶۵	خطبه ۱۹۰
۲۹۵	شناخت علم الهى	۲۶۵	ضرورت شکرگذارى
۲۹۵	ارزش پرهيزكارى	۲۶۵	سفارش به پرهيزكارى و ياد مرگ
۲۹۵	ویژگی های اسلام	۲۶۵	توجه به زودگذر بودن دنيا
۲۹۷	بعثت پيامبر ﷺ و سختى‌های جاهليت	۲۶۷	آينده پرهيزكاران
۲۹۷	ارزش‌ها و ویژگی‌های قرآن	۲۶۷	آموزش نظامى
۲۹۷	خطبه ۱۹۹	۲۶۷	خطبه ۱۹۱
۲۹۹	ره‌آورد نماز	۲۶۹	شناخت پروردگار
۲۹۹	ارزش و ره‌آورد زکات	۲۶۹	ره‌آورد پرهيزكارى
۲۹۹	مسئوليت اداى امانت	۲۶۹	پرهيز از دنياى حرام
۳۰۱	دانش الهى	۲۷۱	اقسام دنياپرستان
۳۰۱	خطبه ۲۰۰ - سياست دروغين معاويه	۲۷۱	خطبه ۱۹۲
۳۰۱	خطبه ۲۰۱	۲۷۱	والاينى پروردگار
۳۰۱	ضرورت پيمودن راه حق	۲۷۱	نكوهش از تكبر و خودپسندى شيطان
۳۰۱	مسئوليت‌های عمومى در برابر گناه	۲۷۱	آزمایش‌ها و روش‌های درمان تكبر
۳۰۱	خطبه ۲۰۲	۲۷۳	هشدار از دشمنى‌های شيطان
۳۰۱	شكوه‌ها با پيامبر ﷺ	۲۷۳	پرهيز از تكبر و اخلاق جاهلى
۳۰۱	شرح اندوه‌ی پايان	۲۷۵	پرهيز از سران متكبر و خودپسند
۳۰۱	خطبه ۲۰۳	۲۷۵	ضرورت عبرت از گذشتگان
۳۰۳	ضرورت آخرت‌گرایی	۲۷۵	فلسفه آزمائش‌ها
۳۰۳	دنیا و آزمائش‌ها	۲۷۷	فلسفه حج
۳۰۳	خطبه ۲۰۴ - آمادگی برای سفر آخرت	۲۷۹	پرهيز از ستمكارى
۳۰۳	خطبه ۲۰۵	۲۷۹	فلسفه عبادات اسلامى
۳۰۳	برخوردها با سران جمل	۲۷۹	تعصّب و زيردین زشت و زيبا
۳۰۳	هدفدارى امام در حكومت	۲۷۹	علل پيروزى و شكست ملت‌ها
۳۰۳	فلسفه عدالت اقتصادى	۲۸۱	ره‌آورد بعثت پيامبر اسلام ﷺ

۲۲۷	انسان و رستاخیز	۲۰۶	خفیه
۲۲۷	۲۲۴ خفیه	۲۰۵	پرهیز از دشنام دشمن
۲۲۷	امام علیه السلام و پرهیز از ستمکاری	۲۰۵	هدفداری در جنگ و نیایش
۲۲۷	امام علیه السلام و پرهیز از امتیازدهی	۲۰۵	خفیه ۲۰۷ - ضرورت حفظ امامت
۲۲۷	امام علیه السلام و پرهیز از رشوه‌خواری	۲۰۵	خفیه ۲۰۸ - نکوهش از نافرمانی کوفیان
۲۲۷	امام علیه السلام و عدالت اجتماعی	۲۰۹	خفیه
۲۲۹	خفیه ۲۲۵ - یاری خواستن از خدا در مشکلات اقتصادی	۳۰۷	روش استفاده از دنیا
۲۲۹	خفیه ۲۲۶	۳۰۷	برخورد با تفکر ترک دنیا
۲۲۹	دین‌شناسی	۳۰۷	وظایف رهبری
۲۲۹	ضرورت عبرت گرفتن از دنیا	۲۱۰	خفیه
۲۳۱	خفیه ۲۲۷	۳۰۷	اقسام احادیث رواج یافته
۲۳۱	چگونگی انس خدا با بندگان عارف	۳۰۷	اقسام راویان حدیث
۲۳۱	روش درخواست از خداوند	۳۰۹	اقسام باران پیامبر صلی الله علیه و آله
۲۳۱	ویزگی‌های سلمان فارسی	۲۱۱	خفیه
۲۳۱	خفیه ۲۲۸ - ویزگی‌های بیعت مردم با امام	۳۰۹	نشانه‌های خدا در هستی
۲۳۱	خفیه ۲۳۰	۳۰۹	شگفتی آفرینش پدیدها
۲۳۳	ره‌آورد پرهیزکاری و عمل	۳۱۱	خفیه ۲۱۲ - بسیج مردم برای جنگ با شامیان
۲۳۳	ضرورت یاد مرگ	۲۱۳	خفیه
۲۳۳	سفارش به نیکوکاری	۳۱۱	خداشناسی
۲۳۳	دنیا و زاهدان	۳۱۱	ویزگی‌های پیامبر صلی الله علیه و آله
۲۳۳	خفیه ۲۳۱ - ویزگی‌های پیامبر صلی الله علیه و آله	۲۱۴	خفیه
۲۳۵	خفیه ۲۳۲ - احتیاط در بیت المال	۳۱۲	پیامبر شناسی
۲۳۵	خفیه ۲۳۳	۳۱۲	ارزش دانشمندان الهی
۲۳۵	فصاحت و بلاغت اهل بیت علیهم السلام	۳۱۲	پندهای جاودانه
۲۳۵	علل سقوط جامعه اسلامی	۲۱۵	دعا
۲۳۵	خفیه ۲۳۴ - علل تفاوت‌ها میان انسان‌ها	۳۱۲	دعا و نیایش
۲۳۵	خفیه ۲۳۵ - در سوگ پیامبر صلی الله علیه و آله	۳۱۲	روش درخواست از خداوند
۲۳۷	خفیه ۲۳۶ - یاد مشکلات هجرت	۲۱۶	خفیه
۲۳۷	خفیه ۲۳۷ - سفارش به نیکوکاری	۳۱۵	شناخت حقوق اجتماعی
۲۳۷	خفیه ۲۳۸	۳۱۵	حقوق متقابل مردم و رهبری
۲۳۷	وصف شامیان	۳۱۵	راه‌آورد حقوق اجتماعی
۲۳۷	نکوهش از انتخاب داوران	۳۱۷	ویزگی‌های اخلاقی و مدیریتی امیرالمؤمنین علیه السلام
۲۳۹	خفیه ۲۳۹ - فضایل اهل بیت پیامبر صلی الله علیه و آله	۳۱۷	ضرورت سالم سازی روابط بین مردم و رهبری
۲۳۹	خفیه ۲۴۰ - نکوهش از موضع‌گیری‌ها ناروای عثمان	۲۱۷	خفیه
۲۳۹	خفیه ۲۴۱ - تشویق برای جهاد	۳۱۷	شکوه‌ها از قریش
۲۳۹	بخش دوم - نامه‌ها	۳۱۷	علل تنهایی و مظلومیت
۲۴۳	نامه ۱	۳۱۷	خفیه ۲۱۸ - افشای خیانت ناکثان
۲۴۳	افشای سران ناکثین	۳۱۹	خفیه ۲۱۹ - تأسف بر کشته شدگان جَعَل
۲۴۳	تشویق مردم کوفه برای جهاد	۳۱۹	خفیه ۲۲۰ - پوینده راه خدا
۲۴۳	نامه ۲ - تشکر از مجاهدان از جنگ برگشته	۳۱۹	خفیه ۲۲۱
۲۴۳	نامه ۳	۳۲۱	هشدار از غفلت‌زدگی‌ها
۲۴۳	برخورد قاطع با خیانت کارگزاران	۳۲۱	ضرورت عبرت آموزشی از گذشتگان
۲۴۳	هشدار از بی‌اعتباری دنیای حرام	۳۲۱	پیام مردگان
۲۴۵	ضرورت عبرت از گذشتگان	۳۲۲	پندپذیری از حالات رفتگان
۲۴۵	نام ۴ - روش گزینش نیروهای عمل کننده	۳۲۲	تسخن‌های لحظه‌های مرگ
۲۴۵	نام ۵ - هشدار از استفاده ناروای بیت المال	۲۲۲	خفیه
۲۴۷	نام ۶	۳۲۲	ارزش و ره‌آورد یاد خدا
۲۴۷	علل مشروعیت حکومت امام علیه السلام	۳۲۲	نیمای یاد کنندگان خدا
۲۴۷	پاسخ به شایعات و ادعاهای معاویه	۳۲۲	ارزش وجود ذاکران و عارفان
۲۴۷	نام ۷	۳۲۵	خفیه ۲۲۳
۲۴۷	افشای چهره پنهان معاویه	۳۲۵	هشدار از غرورزدگی‌ها
۲۴۷	پاسخ به شایعات	۳۲۷	راه چگونه بودن و چگونه زیستن
۲۴۷		۳۲۷	ضرورت دین‌شناسی

- نامه ۸ - وادار ساختن معاویه به بیعت ۳۴۷ • نامه ۲۸
 • نامه ۹ ۳۴۷ • افشای دشمنی‌های فریض و استقامت پیامبر ﷺ
 • افشای ادعاهای دروغین معاویه ۳۴۹ • امتیازات بنی‌هاشم و رسوایی بنی‌امیه
 • نامه ۱۰ ۳۴۹ • مظلومیت امیرالمؤمنین (ع)
 • افشای چهره پنهان معاویه ۳۴۹ • پاسخ به تهدیدات نظامی
 • پاسخ به تهدید نظامی معاویه ۳۴۹ • نامه ۲۹ - هشدار به مردم بصره
 • پاسخ به خونخواهی دروغین معاویه ۳۵۱ • نامه ۳۰ - پند و هشدار به معاویه
 • نامه ۱۱ ۳۵۱ • احتیاط‌های ضروری در حرکت سپاهیان
 • ویژگی‌های خط شکنان ۳۵۱ • مراحل خودسازی
 • نامه ۱۲ ۳۵۱ • اخلاق اجتماعی
 • احتیاط‌های نظامی برای سربازان پیشتاز ۳۵۱ • شتاب در تربیت فرزند
 • روش استقرار سپاه برابر دشمنان ۳۵۱ • روش تربیت فرزند
 • نامه ۱۳ - رعایت سلسله مراتب فرماندهی ۳۵۱ • ضرورت توجه به معنویات
 • نامه ۱۴ ۳۵۱ • ضرورت آخرت‌گرایی
 • ترک آغازگری در جنگ ۳۵۳ • معیارهای روابط اجتماعی
 • اخلاق نظامی پس از نبرد ۳۵۳ • تلاش در جمع‌آوری زاد و توشه
 • نامه ۱۵ - نیایش در جنگ ۳۵۳ • نشانه‌های رحمت الهی
 • نامه ۱۶ - آموزش تاکتیک‌های نظامی ۳۵۳ • شرایط اجابت دعا
 • نامه ۱۷ ۳۵۳ • ضرورت یاد مرگ
 • افشای چهره بنی‌امیه ۳۵۵ • شناخت دنیاپرستان
 • ویژگی‌ها و فضایل اهل بیت (ع) ۳۵۵ • ضرورت آخرت‌گرایی و ارزش‌های اخلاقی
 • نامه ۱۸ ۳۵۵ • ضرورت رعایت حقوق دوستان
 • هشدار از مسایل بصره ۳۵۵ • ضرورت توجه به ارزش‌های اخلاقی
 • ویژگی‌های قبیله بنی‌تمیم ۳۵۵ • جایگاه زن و فرهنگ پرهیز
 • اخلاق مدیریتی ۳۵۵ • نامه ۲۲ - افشای سیاست استجماری معاویه
 • نامه ۱۹ ۳۵۵ • هشدار از بدرفتاری با مردم
 • طرح اخلاق اجتماعی و مدیریتی ۳۵۷ • دستورات لازم به فرماندار مکه
 • نامه ۲۰ - هشدار از خیانت به بیت المال ۳۵۷ • نامه ۳۴
 • نامه ۲۱ - سفارش به میانه روی ۳۵۷ • روش دلجویی از فرماندار معزول
 • نامه ۲۲ - سفارش به آخرت‌گرایی ۳۵۷ • ویژگی‌های مالک اشتر
 • نامه ۲۳ ۳۵۷ • نامه ۳۵
 • وصیت آخر امام ۳۵۷ • ویژگی‌های محمد بن ابی بکر
 • سفارش به ارزش‌های اخلاقی ۳۵۷ • علل سقوط مصر و نكوهش کوفیان
 • نامه ۲۴ ۳۵۷ • نامه ۳۶
 • وصیت اقتصادی نسبت به اموال شخصی ۳۵۹ • آمادگی رزمی امام (ع)
 • "سفارش به اعتدال در مصرف اموال ۳۵۹ • اعلام مواضع قاطعانه در جنگ
 • "وصیت به حفظ درختان و باغات ۳۵۹ • نامه ۳۷ - افشای ادعای دروغین معاویه
 • نامه ۲۵ ۳۵۹ • نامه ۳۸
 • اخلاق اجتماعی کارگزاران اقتصادی ۳۵۹ • تشریح اوضاع سیاسی مصر
 • روش جمع‌آوری بیت‌المال ۳۶۱ • ویژگی‌های مالک اشتر
 • حمایت از حقوق حیوانات ۳۶۱ • نامه ۳۹ - افشای بردگی عمر و عاص
 • نامه ۲۶ ۳۶۱ • نامه ۴۰ - نکوهش یک کارگزار
 • اخلاق کارگزاران مالیاتی ۳۶۱ • نامه ۴۱
 • "ضرورت امانت‌داری ۳۶۳ • نکوهش یک مدیر خیانتکار
 • نامه ۲۷ ۳۶۳ • نکوهش از سوءاستفاده در بیت‌المال
 • اخلاق اجتماعی مدیران ۳۶۳ • برخورد قاطع با خیانتکار
 • پرهیزکاران و دنیای حلال ۳۶۳ • نامه ۴۲ - روش دلجویی در عزل و نصب‌ها
 • ضرورت یاد مرگ ۳۶۳ • نامه ۴۳
 • اخلاق مدیران اجرایی ۳۶۵ • سخت‌گیری در مصرف بیت‌المال
 • هشدار از خطرات منافقین ۳۶۵ • روش تنبیه یک مدیر خائن

۴۱۹	هشدارها	نامه ۴۴
۴۱۹	دستورالعمل‌های ضروری	هشدار به زیاد از نقشه‌های معاویه
۴۲۱	طرح ویژگی‌های بیعت مردم با امام علیه السلام	زرد ادعای ابوسفیان
۴۲۱	پاسخ به ادعاهای طلحه و زبیر	نامه ۴۵
۴۲۳	فلسفه آزمایش‌ها	ضرورت ساده‌زیستی کارگزاران
۴۲۳	اندرز دادن به دشمن	امام الگوی ساده‌زیستی
۴۲۳	اخلاق فرماندهی	ویژگی‌های امیرالمؤمنین علیه السلام
۴۲۳	روش بسیج کردن مردم برای جهاد	امام و دنیای حرام
۴۲۳	تبیین عوامل وحدت	امام و دنیای دنیاپرستان
۴۲۳	علل پیدایش جنگ میان مسلمین	وصف رستگاران
۴۲۳	برهیز از هواپرستی	نامه ۴۶
۴۲۵	روش برخورد با دنیا	مسئولیت فرمانداری
۴۲۵	روش برخورد در آوردن لشگر	اخلاق مدیریت
۴۲۵	روش بازداري لشگر و مردم از ناهنجاری‌ها	نامه ۴۷
۴۲۷	تکوهش از فرمانده شکست خورده	وصیت به ارزش‌های اخلاقی
۴۲۷	علل پیدایش فتنه‌ها	پندهای جاودانه
۴۲۷	مظلومیت امیرالمؤمنین علیه السلام	سفارش به عدالت در قصاص
۴۲۷	شجاعت و دشمن‌شناسی امام علیه السلام	نامه ۴۸
۴۲۹	علل جهاد و پیکار	عوامل رسوایی انسان
۴۲۹	بازداشتن ابوموسی از فتنه‌انگیزی	اندرز دادن به معاویه
۴۲۹	هشدار و اتمام حجت با ابوموسی	نامه ۴۹ - هشدار به معاویه از دنیا پرستی
۴۲۹	علل اختلاف بین بنی امیه و بنی هاشم	نامه ۵۰
۴۲۹	پاسخ تهدیدات نظامی معاویه	برهیز از غرورزدگی
۴۳۱	یادآوری دلاوری‌ها در پیکارها	مسئولیت‌های رهبری و نظامیان
۴۳۱	افشای علل گمراهی معاویه	نامه ۵۱
۴۳۱	پاسخ به ادعاهای دروغین معاویه	ارزش جمع‌آوری بیت‌المال
۴۳۳	ضرورت رسیدگی به امور حجاج	اخلاق کارگزاران اقتصادی
۴۳۳	سفارش به رفع نیازمندی‌های حجاج	نامه ۵۲ - وقت‌های نماز پنجگانه
۴۳۳	روش برخورد با دنیا	نامه ۵۳
۴۳۵	اوصاف مؤمنان	ضرورت خودسازی
۴۳۵	روش بکارگیری نفس در خوبی‌ها	اخلاق رهبری
۴۳۷	روش برخورد با فراریان	برهیز از غرور و خودپسندی
۴۳۷	ضرورت دشمن‌شناسی	مردم‌گرایی، حق‌گرایی
۴۳۷	علل عزل یک کارگزار	ضرورت رازداری
۴۳۷	سرزنش از خیانت اقتصادی	جایگاه صحیح منشورت
۴۳۷	نامه ۷۲ - انسان و مقدرات الهی	برهیز از مدیران حکومت‌های فاسد گذشته
۴۳۷	نامه ۷۳ - افشای سیمای دروغین معاویه	اصول روابط اجتماعی رهبران
۴۳۹	نامه ۷۴ - مبانی صلح و سازش مسلمین	ضرورت حفظ سنت‌های نیکو
۴۳۹		شناخت اقشار گوناگون اجتماعی
۴۳۹		صفات ارزشی نظامیان
۴۳۹		صفات گزینشی فرماندهان نظامی
۴۳۹		صفات قضات و داوران
۴۳۹		نظارت در امور مدیران و کارگزاران
۴۳۹		نظارت دقیق در بیت‌المال و امور مالیات
۴۳۹		اصالت دادن به عمران و آبادانی کشور
۴۳۹		صفات منشیان و نویسندگان حکومت
۴۳۹		نظارت دقیق در امور بازار و بازرگانان
۴۳۹		نظارت بر زندگی مجرمان
۴۳۹		رسیدگی مستقیم به امور نیازمندان
۴۳۹		اخلاق اختصاصی رهبری
۴۳۹		برهیز از مردم‌گریزی
۴۳۹		برهیز از امتیازدهی به نزدیکان
۴۳۹		روش برخورد با دشمن

- نامه ۷۵ - فرمان اطاعت به معاویه ۴۳۹
- حکمت ۴۵ - راه شناخت مؤمن و منافق ۴۵۱
- نامه ۷۶ - اخلاق فرماندهی ۴۳۹
- حکمت ۴۶ - ارزش بشیمانی و رشتی غرورزدگی ۴۵۳
- نامه ۷۷ - روش مناظره با دشمن مسلمان ۴۴۱
- حکمت ۴۷ - شناخت ارزش‌ها ۴۵۳
- نامه ۷۸ ۴۴۱
- حکمت ۴۸ - رازداری و پیروزی ۴۵۳
- علل سقوط جامعه ۴۴۱
- حکمت ۴۹ - شناخت بزرگوار و پست فطرت ۴۵۳
- تلاش برای تحقق وحدت ۴۴۱
- حکمت ۵۰ - راه جذب دل‌ها ۴۵۳
- نامه ۷۹ - علل نابودی ملت‌ها ۴۴۱
- حکمت ۵۱ - قدرت و عیب پوشی ۴۵۳
- حکمت ۵۲ - روش برخورد با شکست خوردگان ۴۵۳
- بخش سوم - حکمت‌های نهج البلاغه
- حکمت ۵۳ - شناخت جایگاه سخاوت ۴۵۳
- حکمت ۱ - روش برخورد با فتنه‌ها ۴۴۵
- حکمت ۵۴ - ارزش‌های اخلاقی ۴۵۳
- حکمت ۲ - شناخت ضد ارزش‌ها ۴۴۵
- حکمت ۵۵ - اقسام بردباری ۴۵۳
- حکمت ۳ - شناخت ضد ارزش‌ها ۴۴۵
- حکمت ۵۶ - تهیدستی و تنهایی ۴۵۳
- حکمت ۴ - ارزش‌های اخلاقی و ضد ارزش‌ها ۴۴۵
- حکمت ۵۷ - ارزش قناعت و خودکفایی ۴۵۳
- حکمت ۵ - شناخت ارزش‌های اخلاقی ۴۴۵
- حکمت ۵۸ - توانگری و شهوت‌ها ۴۵۳
- حکمت ۶ - ارزش رازداری و خوشرویی ۴۴۵
- حکمت ۵۹ - ارزش تذکر دادن اشتباهات ۴۵۳
- حکمت ۷ - ایشار اقتصادی و آخرت گرایی ۴۴۵
- حکمت ۶۰ - ضرورت کنترل زبان ۴۵۳
- حکمت ۸ - شکفتی‌های تن آدمی ۴۴۵
- حکمت ۶۱ - شیرینی آزار زن ۴۵۳
- حکمت ۹ - شناخت ره آورد اقبال و ادبار دنیا ۴۴۵
- حکمت ۱۲ - آیین دوست یابی ۴۴۵
- حکمت ۱۰ - روش زندگی با مردم ۴۴۵
- حکمت ۱۱ - روش برخورد با دشمن ۴۴۵
- حکمت ۱۳ - روش استفاده از نعمت‌ها ۴۴۵
- حکمت ۱۲ - آیین دوست یابی ۴۴۵
- حکمت ۱۴ - روش برخورد با خویشاوندان ۴۴۷
- حکمت ۱۵ - روش برخورد با فریب خورده ۴۴۷
- حکمت ۱۶ - شناخت جایگاه جبر و اختیار ۴۴۷
- حکمت ۱۷ - ضرورت رنگ کردن موها ۴۴۷
- حکمت ۱۸ - ره آورد شوم فرار از جنگ ۴۴۷
- حکمت ۱۹ - ره آورد شوم هولپرستی ۴۴۷
- حکمت ۲۰ - روش برخورد با جوانمردان ۴۴۷
- حکمت ۲۱ - ارزش‌ها، و ضد ارزش‌ها ۴۴۷
- حکمت ۲۲ - روش گرفتن حق ۴۴۷
- حکمت ۲۳ - ضرورت عمل گرایی ۴۴۷
- حکمت ۲۴ - روش یاری کردن مردم ۴۴۷
- حکمت ۲۵ - ترس از خدا در فزونی نعمت‌ها ۴۴۷
- حکمت ۲۶ - رفتار شناسی ۴۴۷
- حکمت ۲۷ - روش درمان دردها ۴۴۷
- حکمت ۲۸ - برترین پارسایی ۴۴۷
- حکمت ۲۹ - ضرورت یاد مرگ ۴۴۷
- حکمت ۳۰ - پرهیز از غفلت زدگی ۴۴۷
- حکمت ۳۱ - شناخت پایه های ایمان ۴۴۹
- حکمت ۳۲ - ارزش و الای انجام دهنده کارها ۴۴۹
- حکمت ۳۳ - اعتدال در بخشش و حسابرسی ۴۴۹
- حکمت ۳۴ - راه بی نیازی ۴۴۹
- حکمت ۳۵ - ضرورت موقعیت شناسی ۴۴۹
- حکمت ۳۶ - آرزوهای طولانی و بزهکاری ۴۴۹
- حکمت ۳۷ - ضرورت ترک آداب جاهلی ۴۴۹
- حکمت ۳۸ - ارزش‌ها و آداب معاشرت با مردم ۴۵۱
- حکمت ۳۹ - جایگاه واجبات و مستحبات ۴۵۱
- حکمت ۴۰ - راه شناخت عاقل و احمق ۴۵۱
- حکمت ۴۱ - راه شناخت عاقل و احمق ۴۵۱
- حکمت ۴۲ - بیماری و پاک شدن گناهان ۴۵۱
- حکمت ۴۳ - الگوهای انسانی ۴۵۱
- حکمت ۴۴ - ارزش آخرت گرایی ۴۵۱
- حکمت ۴۵ - ارزش علم و بندگی ۴۵۹
- حکمت ۴۶ - ارزش یقین ۴۵۹
- حکمت ۴۷ - ارزش یقین ۴۵۹
- حکمت ۴۸ - ارزش یقین ۴۵۹
- حکمت ۴۹ - ارزش یقین ۴۵۹
- حکمت ۵۰ - ارزش یقین ۴۵۹
- حکمت ۵۱ - ارزش یقین ۴۵۹
- حکمت ۵۲ - ارزش یقین ۴۵۹
- حکمت ۵۳ - ارزش یقین ۴۵۹
- حکمت ۵۴ - ارزش یقین ۴۵۹
- حکمت ۵۵ - ارزش یقین ۴۵۹
- حکمت ۵۶ - ارزش یقین ۴۵۹
- حکمت ۵۷ - ارزش یقین ۴۵۹
- حکمت ۵۸ - ارزش یقین ۴۵۹
- حکمت ۵۹ - ارزش یقین ۴۵۹
- حکمت ۶۰ - ارزش یقین ۴۵۹
- حکمت ۶۱ - ارزش یقین ۴۵۹
- حکمت ۶۲ - ارزش یقین ۴۵۹
- حکمت ۶۳ - ارزش یقین ۴۵۹
- حکمت ۶۴ - ارزش یقین ۴۵۹
- حکمت ۶۵ - ارزش یقین ۴۵۹
- حکمت ۶۶ - ارزش یقین ۴۵۹
- حکمت ۶۷ - ارزش یقین ۴۵۹
- حکمت ۶۸ - ارزش یقین ۴۵۹
- حکمت ۶۹ - ارزش یقین ۴۵۹
- حکمت ۷۰ - ارزش یقین ۴۵۹
- حکمت ۷۱ - ارزش یقین ۴۵۹
- حکمت ۷۲ - ارزش یقین ۴۵۹
- حکمت ۷۳ - ارزش یقین ۴۵۹
- حکمت ۷۴ - ارزش یقین ۴۵۹
- حکمت ۷۵ - ارزش یقین ۴۵۹
- حکمت ۷۶ - ارزش یقین ۴۵۹
- حکمت ۷۷ - ارزش یقین ۴۵۹
- حکمت ۷۸ - ارزش یقین ۴۵۹
- حکمت ۷۹ - ارزش یقین ۴۵۹
- حکمت ۸۰ - ارزش یقین ۴۵۹
- حکمت ۸۱ - ارزش یقین ۴۵۹
- حکمت ۸۲ - ارزش یقین ۴۵۹
- حکمت ۸۳ - ارزش یقین ۴۵۹
- حکمت ۸۴ - ارزش یقین ۴۵۹
- حکمت ۸۵ - ارزش یقین ۴۵۹
- حکمت ۸۶ - ارزش یقین ۴۵۹
- حکمت ۸۷ - ارزش یقین ۴۵۹
- حکمت ۸۸ - ارزش یقین ۴۵۹
- حکمت ۸۹ - ارزش یقین ۴۵۹
- حکمت ۹۰ - ارزش یقین ۴۵۹
- حکمت ۹۱ - ارزش یقین ۴۵۹
- حکمت ۹۲ - ارزش یقین ۴۵۹
- حکمت ۹۳ - ارزش یقین ۴۵۹
- حکمت ۹۴ - ارزش یقین ۴۵۹
- حکمت ۹۵ - ارزش یقین ۴۵۹
- حکمت ۹۶ - ارزش یقین ۴۵۹
- حکمت ۹۷ - ارزش یقین ۴۵۹

- حکمت ۹۸ - ضرورت عمل کردن به روایات ۴۶۱
- حکمت ۹۹ - تفسیر اِنَّا لِلّٰه وَاِنَّا اِلَيْهِ رَاجِعُونَ ۴۶۱
- حکمت ۱۰۰ - روش مناجات کردن ۴۶۱
- حکمت ۱۰۱ - روش برطرف کردن نیازهای مردم ۴۶۱
- حکمت ۱۰۲ - آینده و مسخ ارزش‌ها ۴۶۱
- حکمت ۱۰۳ - روش برخورد با دنیا ۴۶۱
- حکمت ۱۰۴ - وصف زاهدان ۴۶۱
- حکمت ۱۰۵ - احترام گذاشتن به مرزها و حدود احکام الهی ۴۶۱
- حکمت ۱۰۶ - ره آورد شوم دین‌گریزی ۴۶۳
- حکمت ۱۰۷ - علل سقوط عالمان بی عمل ۴۶۳
- حکمت ۱۰۸ - شگفتی‌های روح آدمی ۴۶۳
- حکمت ۱۰۹ - ارزش اهل بیت پیامبر ﷺ ۴۶۳
- حکمت ۱۱۰ - شرایط تحقق اوامر الهی ۴۶۳
- حکمت ۱۱۱ - عشق تحمل ناشدنی امام علی ﷺ ۴۶۳
- حکمت ۱۱۲ - مشکلات شیعه بودن!! ۴۶۳
- حکمت ۱۱۳ - ارزش‌های والای اخلاقی ۴۶۳
- حکمت ۱۱۴ - جایگاه خوش‌بینی و بدبینی در جامعه ۴۶۳
- حکمت ۱۱۵ - توجه به پایان‌پذیری دنیا ۴۶۵
- حکمت ۱۱۶ - انسان و انواع آزمایش‌ها ۴۶۵
- حکمت ۱۱۷ - پرهیز از افراط و تفریط در دوستی با امام ﷺ ۴۶۵
- حکمت ۱۱۸ - استفاده از فرصت‌ها ۴۶۵
- حکمت ۱۱۹ - ضرورت شناخت دنیا ۴۶۵
- حکمت ۱۲۰ - روانشناسی قبائل قریش ۴۶۵
- حکمت ۱۲۱ - ارزیابی عمل‌ها ۴۶۵
- حکمت ۱۲۲ - عبرت از مرگ یاران ۴۶۵
- حکمت ۱۲۳ - الگوهای کامل انسانیت ۴۶۵
- حکمت ۱۲۴ - روانشناسی زن و مرد ۴۶۵
- حکمت ۱۲۵ - امام و شناساندن اسلام ۴۶۵
- حکمت ۱۲۶ - شگفتی‌های ضد ارزش‌ها ۴۶۷
- حکمت ۱۲۷ - نکوشش از سستی در عمل ۴۶۷
- حکمت ۱۲۸ - تأثیر عوامل زیست محیطی در سلامت ۴۶۷
- حکمت ۱۲۹ - شناخت عظمت پروردگار ۴۶۷
- حکمت ۱۳۰ - توجه به فناپذیری دنیا ۴۶۷
- حکمت ۱۳۱ - سرزنش نکوشش‌کننده دنیا ۴۶۷
- الف - سرزنش نکوشش‌کننده دنیا ۴۶۷
- ب - خوبی‌ها و زیبایی‌های دنیا ۴۶۷
- حکمت ۱۳۲ - ضرورت یاد مرگ ۴۶۹
- حکمت ۱۳۳ - اقسام مردم و دنیا ۴۶۹
- حکمت ۱۳۴ - حقوق دوستان ۴۶۹
- حکمت ۱۳۵ - چهار ارزش برتر ۴۶۹
- حکمت ۱۳۶ - فلسفه احکام الهی ۴۶۹
- حکمت ۱۳۷ - راه نزول روزی ۴۶۹
- حکمت ۱۳۸ - نقش یا دانش الهی در اتفاق ۴۶۹
- حکمت ۱۳۹ - تناسب امداد الهی با نیازها ۴۶۹
- حکمت ۱۴۰ - قناعت و بی‌نیازی ۴۶۹
- حکمت ۱۴۱ - راه آسایش ۴۶۹
- حکمت ۱۴۲ - دوستی‌ها و خردمندی ۴۶۹
- حکمت ۱۴۳ - غمها و پیری زودرس ۴۶۹
- حکمت ۱۴۴ - تناسب بردباری با مصیبت‌ها ۴۶۹
- حکمت ۱۴۵ - عبادت‌های بی‌حاصل ۴۷۱
- حکمت ۱۴۶ - ارزش دعا، صدقه و زکات دادن ۴۷۱
- حکمت ۱۴۷ - ارزش دانش ۴۷۱
- حکمت ۱۴۸ - ارزش دانش ۴۷۱
- حکمت ۱۴۹ - ارزش دانش ۴۷۱
- حکمت ۱۵۰ - ارزش دانش ۴۷۱
- حکمت ۱۵۱ - ارزش دانش ۴۷۱
- حکمت ۱۵۲ - توجه به فناپذیری ۴۷۳
- حکمت ۱۵۳ - صبر و پیروزی ۴۷۳
- حکمت ۱۵۴ - اهمیت نیت‌ها ۴۷۳
- حکمت ۱۵۵ - ضرورت پایبندی به عهد ۴۷۳
- حکمت ۱۵۶ - ضرورت خداشناسی و اطاعت ۴۷۳
- حکمت ۱۵۷ - فراهم بودن راه‌های هدایت ۴۷۵
- حکمت ۱۵۸ - روش برخورد با دوستان بد ۴۷۵
- حکمت ۱۵۹ - پرهیز از مواضع اتهام ۴۷۵
- حکمت ۱۶۰ - قدرت و زورگویی ۴۷۵
- حکمت ۱۶۱ - ارزش مشورت و پرهیز از خودمحوری ۴۷۵
- حکمت ۱۶۲ - ضرورت رازداری ۴۷۵
- حکمت ۱۶۳ - فقر و نابودی ۴۷۵
- حکمت ۱۶۴ - روش برخورد با مجاوزان ۴۷۵
- حکمت ۱۶۵ - پرهیز از نافرمانی خدا ۴۷۵
- حکمت ۱۶۶ - پرهیز از تجاوز به حقوق دیگران ۴۷۵
- حکمت ۱۶۷ - خودپسندی و محرومیت‌ها ۴۷۵
- حکمت ۱۶۸ - توجه به فناپذیری دنیا ۴۷۵
- حکمت ۱۶۹ - آینده‌نگری ۴۷۵
- حکمت ۱۷۰ - ضرورت ترک گناه ۴۷۵
- حکمت ۱۷۱ - ره آورد شوم حرام‌خواری ۴۷۵
- حکمت ۱۷۲ - نادانی و دشمنی‌ها ۴۷۵
- حکمت ۱۷۳ - ارزش مشورت‌ها ۴۷۵
- حکمت ۱۷۴ - ارزش خشم در راه خدا ۴۷۵
- حکمت ۱۷۵ - راه درمان ترس ۴۷۵
- حکمت ۱۷۶ - ابزار ریاست ۴۷۵
- حکمت ۱۷۷ - روش برخورد با بدان ۴۷۷
- حکمت ۱۷۸ - روش نابود کردن بدی‌ها ۴۷۷
- حکمت ۱۷۹ - لجاجت و سستی اراده ۴۷۷
- حکمت ۱۸۰ - طمع ورزی و بردگی ۴۷۷
- حکمت ۱۸۱ - ارزش دوراندیشی ۴۷۷
- حکمت ۱۸۲ - شناخت جایگاه سخن و سکوت ۴۷۷
- حکمت ۱۸۳ - باطل‌گرایی و اختلاف ۴۷۷
- حکمت ۱۸۴ - ویژگی‌های اعتقادی امام ﷺ ۴۷۷
- حکمت ۱۸۵ - ویژگی‌های اعتقادی امام علی ﷺ ۴۷۷
- حکمت ۱۸۶ - آینده سخت‌ستکاران ۴۷۷
- حکمت ۱۸۷ - ضرورت یاد قیامت ۴۷۷
- حکمت ۱۸۸ - ضرورت حق‌گرایی ۴۷۷
- حکمت ۱۸۹ - ارزش صبر و خطر بی‌تابی ۴۷۷
- حکمت ۱۹۰ - معیار امامت؟ ۴۷۷
- حکمت ۱۹۱ - مشکلات دنیا ۴۷۷
- حکمت ۱۹۲ - پرهیز از زراندوزی ۴۷۷
- حکمت ۱۹۳ - راه به کار گرفتن قلب ۴۷۷
- حکمت ۱۹۴ - ضرورت پرهیز از خشم و انتقام ۴۷۹
- حکمت ۱۹۵ - پرهیز از بخل ورزی ۴۷۹
- حکمت ۱۹۶ - عبرت آموزی از اِتلاف اموال ۴۷۹
- حکمت ۱۹۷ - روش درمان روح ۴۷۹
- حکمت ۱۹۸ - ضرورت حکومت ۴۷۹

- حکمت ۱۹۹ - نکوهش آوازش ۴۷۹
 حکمت ۲۰۰ - نکوهش انسان‌های شرور ۴۷۹
 حکمت ۲۰۱ - امداد‌های الهی و حفظ انسان ۴۷۹
 حکمت ۲۰۲ - واقع‌نگری در مسائل سیاسی ۴۷۹
 حکمت ۲۰۳ - یاد مرگ و پرهیزکاری ۴۷۹
 حکمت ۲۰۴ - بی‌توجهی به سیاست‌گذاری مردم ۴۷۹
 حکمت ۲۰۵ - گنجایش نامحدود ظرف علم ۴۸۱
 حکمت ۲۰۶ - ره آورد حلم و بردباری ۴۸۱
 حکمت ۲۰۷ - ارزش همانند شدن با خوبان ۴۸۱
 حکمت ۲۰۸ - مراحل خودسازی ۴۸۱
 حکمت ۲۰۹ - خبر از ظهور حضرت مهدی (عج) ۴۸۱
 حکمت ۲۱۰ - الگوهای پرهیزکاری ۴۸۱
 حکمت ۲۱۱ - ارزش‌های اخلاقی ۴۸۱
 حکمت ۲۱۲ - خودپسندی آفت عقل ۴۸۱
 حکمت ۲۱۳ - تحکک مشکلات و خشنودی ۴۸۱
 حکمت ۲۱۴ - نرم‌خویی و کامیابی ۴۸۱
 حکمت ۲۱۵ - اختلاف آفت اندیشه ۴۸۱
 حکمت ۲۱۶ - قدرت و تجاوزکاری ۴۸۱
 حکمت ۲۱۷ - دگرگونی روزگار و شناخت انسان‌ها ۴۸۱
 حکمت ۲۱۸ - حسادت آفت دوستی ۴۸۱
 حکمت ۲۱۹ - آرزوها آفت اندیشه ۴۸۳
 حکمت ۲۲۰ - روش قضاوت نسبت به انسان‌ها ۴۸۳
 حکمت ۲۲۱ - آینده دردناک ستمکاران ۴۸۳
 حکمت ۲۲۲ - بی‌توجهی به بدی بداران ۴۸۳
 حکمت ۲۲۳ - حیا و عیب‌بوشی ۴۸۳
 حکمت ۲۲۴ - برخی از ارزش‌های اخلاقی ۴۸۳
 حکمت ۲۲۵ - حسادت و بیماری ۴۸۳
 حکمت ۲۲۶ - طمع‌ورزی و خواری ۴۸۳
 حکمت ۲۲۷ - ارکان ایمان ۴۸۳
 حکمت ۲۲۸ - ارزش‌ها و ضد ارزش‌ها ۴۸۳
 حکمت ۲۲۹ - ارزش قناعت و خوش خلقی ۴۸۳
 حکمت ۲۳۰ - راه به دست آوردن روزی ۴۸۳
 حکمت ۲۳۱ - تعریف عدل و احسان ۴۸۳
 حکمت ۲۳۲ - ره آورد ینفاق ۴۸۳
 حکمت ۲۳۳ - پرهیز از آغازگری در مبارزه ۴۸۵
 حکمت ۲۳۴ - تفاوت اخلاقی مردان و زنان ۴۸۵
 حکمت ۲۳۵ - نشانه خردمندی ۴۸۵
 حکمت ۲۳۶ - زشتی دنیای حرام ۴۸۵
 حکمت ۲۳۷ - اقسام عبادت ۴۸۵
 حکمت ۲۳۸ - مشکلات تشکیل خانواده ۴۸۵
 حکمت ۲۳۹ - زشتی شستی و سخن چینی ۴۸۵
 حکمت ۲۴۰ - غصب و ویرانی ۴۸۵
 حکمت ۲۴۱ - آینده دردناک ستمکاران ۴۸۵
 حکمت ۲۴۲ - ارزش ترس از خداوند ۴۸۵
 حکمت ۲۴۳ - روش صحیح پاسخگویی ۴۸۵
 حکمت ۲۴۴ - مسؤولیت نعمت‌های الهی ۴۸۵
 حکمت ۲۴۵ - کاستی قدرت و کنترل شهوت ۴۸۵
 حکمت ۲۴۶ - هشدار از پشت کردن نعمت‌ها ۴۸۷
 حکمت ۲۴۷ - ره آورد سخاوت ۴۸۷
 حکمت ۲۴۸ - تقویت خوش‌بینی‌ها ۴۸۷
 حکمت ۲۴۹ - بهترین عمل‌ها ۴۸۷
 حکمت ۲۵۰ - خداشناسی در حوادث روزگار ۴۸۷
 حکمت ۲۵۱ - تلخی‌های و شیرینی‌های دنیا و آخرت ۴۸۷
 حکمت ۲۵۲ - فلسفه احکام الهی ۴۸۷
 حکمت ۲۵۳ - روش سوگند دادن ستمکار ۴۸۷
 حکمت ۲۵۴ - تلاش در ینفاق‌های اقتصادی ۴۸۷
 حکمت ۲۵۵ - تندخویی و جنون ۴۸۷
 حکمت ۲۵۶ - حسادت و بیماری ۴۸۷
 حکمت ۲۵۷ - راه شاد کردن دیگران ۴۸۷
 حکمت ۲۵۸ - صدقه و توانگری ۴۸۹
 حکمت ۲۵۹ - شناخت جایگاه وفاداری ۴۸۹
 حکمت ۲۶۰ - پرهیز از مهلت دادن‌های خدا ۴۸۹
 حکمت ۲۶۱ - غریبه‌کلام ۱ - اشاره به ظهور امام زمان (عج) ۴۹۱
 حکمت ۲۶۲ - غریبه‌کلام ۲ - سخنوری ۴۹۱
 حکمت ۲۶۳ - غریبه‌کلام ۳ - پرهیز از دشمنی کردن ۴۹۱
 حکمت ۲۶۴ - غریبه‌کلام ۴ - سرپرستی زنان ۴۹۱
 حکمت ۲۶۵ - تأثیر ایمان در روح ۴۹۱
 حکمت ۲۶۶ - غریبه‌کلام ۵ - ضرورت پرداخت زکات ۴۹۳
 حکمت ۲۶۷ - غریبه‌کلام ۶ - اخلاق نظامی ۴۹۳
 حکمت ۲۶۸ - غریبه‌کلام ۷ - امید به پیروزی ۴۹۳
 حکمت ۲۶۹ - غریبه‌کلام ۸ - جهاد پیامبر (ص) ۴۹۳
 حکمت ۲۷۰ - غریبه‌کلام ۹ - مظلومیت امام علی (ع) ۴۹۵
 حکمت ۲۷۱ - مشکل حق ناشناسی ۴۹۵
 حکمت ۲۷۲ - مشکل هم‌نشینی با قدرتمندان ۴۹۵
 حکمت ۲۷۳ - نیکی به بازماندگان دیگران ۴۹۵
 حکمت ۲۷۴ - گفتار حکیمان و درمان ۴۹۵
 حکمت ۲۷۵ - روش صحیح پاسخ دادن ۴۹۵
 حکمت ۲۷۶ - پرهیز از حرص‌ورزی در کسب روزی ۴۹۵
 حکمت ۲۷۷ - اعتدال در دوستی‌ها و دشمنی‌ها ۴۹۵
 حکمت ۲۷۸ - روش برخورد با دنیا ۴۹۵
 حکمت ۲۷۹ - ضرورت حفظ اموال کعبه ۴۹۷
 حکمت ۲۸۰ - روش صحیح قضاوت ۴۹۷
 حکمت ۲۸۱ - ضرورت استقامت در برداشتن کجی‌ها ۴۹۷
 حکمت ۲۸۲ - ضرورت توکل به خداوند ۴۹۷
 حکمت ۲۸۳ - ضرورت عمل‌گرایی ۴۹۷
 حکمت ۲۸۴ - ضد ارزش‌های اخلاقی ۴۹۷
 حکمت ۲۸۵ - پرهیز از دورویی‌ها ۴۹۷
 حکمت ۲۸۶ - سوگند امام (ع) ۴۹۹
 حکمت ۲۸۷ - ارزش تداوم عمل ۴۹۹
 حکمت ۲۸۸ - شناخت جایگاه واجبات و مستحبات ۴۹۹
 حکمت ۲۸۹ - یاد قیامت و آمادگی ۴۹۹
 حکمت ۲۹۰ - برتری عقل از مشاهده چشم ۴۹۹
 حکمت ۲۹۱ - غرور، آفت پندپذیری ۴۹۹
 حکمت ۲۹۲ - علل سقوط جامعه ۴۹۹
 حکمت ۲۹۳ - دانش نابود کننده عُذرها ۴۹۹
 حکمت ۲۹۴ - ضرورت استفاده از فرصت‌ها ۴۹۹
 حکمت ۲۹۵ - سرانجام خوشی‌ها ۴۹۹
 حکمت ۲۹۶ - مشکل درک قضا و قدر ۴۹۹
 حکمت ۲۹۷ - جهل و خواری ۴۹۹
 حکمت ۲۹۸ - الگوی کامل انسانیت ۴۹۹
 حکمت ۲۹۹ - مسؤولیت نعمت‌ها ۴۹۹
 حکمت ۳۰۰ - روش تسلیم گفتن ۵۰۱
 حکمت ۳۰۱ - عزای پیامبر (ص) و بی‌تابی‌ها ۵۰۱
 حکمت ۳۰۲ - دوستی با احمق هرگز!! ۵۰۱
 حکمت ۳۰۳ - فاصله میان شرق و غرب ۵۰۱
 حکمت ۳۰۴ - شناخت دوستان و دشمنان ۵۰۱

- حکمت ۳۹۹ - پرهیز از دشمنی‌ها ۵۰۱
- حکمت ۳۹۷ - ضرورت عبرت گرفتن ۵۰۱
- حکمت ۳۹۸ - اعتدال در دشمنی‌ها ۵۰۱
- حکمت ۳۹۹ - نماز در نگرانی‌ها ۵۰۱
- حکمت ۳۰۰ - شگفتی روزی‌بندگان ۵۰۱
- حکمت ۳۰۱ - احتیاط در فرستادن پیک‌ها و نامه‌ها ۵۰۱
- حکمت ۳۰۲ - نیاز انسان به دعا ۵۰۱
- حکمت ۳۰۳ - ارزش دنیا دوستی ۵۰۳
- حکمت ۳۰۴ - ضرورت پاسخ دادن به درخواست‌ها ۵۰۳
- حکمت ۳۰۵ - غیرتمندی و ترک زنا ۵۰۳
- حکمت ۳۰۶ - نگهدارندگی اجل ۵۰۳
- حکمت ۳۰۷ - مشکل مال غارت شده ۵۰۳
- حکمت ۳۰۸ - ره آورد دوستی پدران ۵۰۳
- حکمت ۳۰۹ - ارزش گمان مؤمن ۵۰۳
- حکمت ۳۱۰ - ضرورت اطمینان به وعده‌های الهی ۵۰۳
- حکمت ۳۱۱ - نفرین امام علیه السلام ۵۰۳
- حکمت ۳۱۲ - روانشناسی عبادات ۵۰۳
- حکمت ۳۱۳ - جامعیت قرآن ۵۰۳
- حکمت ۳۱۴ - روش برخورد با متجاوز ۵۰۳
- حکمت ۳۱۵ - روش نویسندگی ۵۰۳
- حکمت ۳۱۶ - پیشوایی مؤمنان و تبهکاران ۵۰۳
- حکمت ۳۱۷ - اختلاف مسلمین و انحراف یهودیان ۵۰۳
- حکمت ۳۱۸ - قاطعیت در مبارزات ۵۰۵
- حکمت ۳۱۹ - ره آورد شوم تهیدستی ۵۰۵
- حکمت ۳۲۰ - روش صحیح پرسیدن ۵۰۵
- حکمت ۳۲۱ - قاطعیت رهبری در مشورت ۵۰۵
- حکمت ۳۲۲ - ضرورت تقویت روحیه مردم پس از جنگ ۵۰۵
- حکمت ۳۲۳ - علل انحراف خوارج ۵۰۵
- حکمت ۳۲۴ - خدائرس در خلوت‌گاه‌ها ۵۰۵
- حکمت ۳۲۵ - اندوه عزای محمدبن ابی‌بکر ۵۰۵
- حکمت ۳۲۶ - مهلت پذیرش توبه ۵۰۵
- حکمت ۳۲۷ - پیروزی‌های دروغین ۵۰۵
- حکمت ۳۲۸ - مسئولیت اجتماعی سرمایه داران ۵۰۵
- حکمت ۳۲۹ - بی‌نیازی از عذرخواهی ۵۰۷
- حکمت ۳۳۰ - مسئولیت نعمت‌ها ۵۰۷
- حکمت ۳۳۱ - ارزش اطاعت و بندگی ۵۰۷
- حکمت ۳۳۲ - مسئولیت رهبری ۵۰۷
- حکمت ۳۳۳ - روانشناسی مؤمن ۵۰۷
- حکمت ۳۳۴ - یاد مرگ و آرزوها ۵۰۷
- حکمت ۳۳۵ - آفات اموال ۵۰۷
- حکمت ۳۳۶ - مسئولیت وعده‌دادن ۵۰۷
- حکمت ۳۳۷ - ضرورت عمل‌گرایی ۵۰۷
- حکمت ۳۳۸ - اقسام علم ۵۰۷
- حکمت ۳۳۹ - قدرت و حاکمیت اندیشه ۵۰۷
- حکمت ۳۴۰ - ارزش پاکدامنی و شکرگذاری ۵۰۷
- حکمت ۳۴۱ - روز دردناک ظالم ۵۰۷
- حکمت ۳۴۲ - راه بی‌نیازی ۵۰۷
- حکمت ۳۴۳ - شناخت مردم و ضد ارزش‌ها ۵۰۷
- حکمت ۳۴۴ - ضرورت توجه به فناپذیری دنیا ۵۰۷
- حکمت ۳۴۵ - یکی از راه‌های پاک ماندن ۵۰۹
- حکمت ۳۴۶ - مشکلات درخواست کردن ۵۰۹
- حکمت ۳۴۷ - جایگاه ستایش ۵۰۹
- حکمت ۳۴۸ - سخت‌ترین گناه ۵۰۹
- حکمت ۳۴۹ - الگوی انسان کامل ۵۰۹
- حکمت ۳۵۰ - روانشناسی مردان ستمکار ۵۰۹
- حکمت ۳۵۱ - امیدواری در سختی‌ها ۵۰۹
- حکمت ۳۵۲ - اعتدال در پرداخت به امور خانواده ۵۰۹
- حکمت ۳۵۳ - بزرگ‌ترین عیب ۵۰۹
- حکمت ۳۵۴ - روش تبریک گفتن در تولد فرزند ۵۰۹
- حکمت ۳۵۵ - پرهیز از تجمل‌گرایی ۵۱۲
- حکمت ۳۵۶ - قدرت خداوند در روزی رسانی ۵۱۱
- حکمت ۳۵۷ - روش تسلیت گفتن ۵۱۱
- حکمت ۳۵۸ - مسئولیت نعمت‌ها ۵۱۱
- حکمت ۳۵۹ - راه خودسازی ۵۱۱
- حکمت ۳۶۰ - ضرورت پرهیز از بدگمانی ۵۱۱
- حکمت ۳۶۱ - روش خواستن از خدا ۵۱۱
- حکمت ۳۶۲ - ضرورت پرهیز از درگیری ۵۱۱
- حکمت ۳۶۳ - نشانه بی‌خردی ۵۱۱
- حکمت ۳۶۴ - جایگاه پرسیدن ۵۱۱
- حکمت ۳۶۵ - ارزش‌های اخلاقی ۵۱۱
- حکمت ۳۶۶ - هماهنگی علم و عمل ۵۱۱
- حکمت ۳۶۷ - روش برخورد با دنیا ۵۱۱
- حکمت ۳۶۸ - فلسفه کفر و پاداش ۵۱۳
- حکمت ۳۶۹ - خبر از مسخ ارزش‌ها ۵۱۳
- حکمت ۳۷۰ - هدفداری انسان و ضرورت تقوا ۵۱۳
- حکمت ۳۷۱ - ارزش‌های والای اخلاقی ۵۱۳
- حکمت ۳۷۲ - عوامل استحکام دین و دنیا ۵۱۳
- حکمت ۳۷۳ - مراحل امر به معروف و نهی از منکر ۵۱۵
- حکمت ۳۷۴ - مراحل امر به معروف و نهی از منکر ۵۱۵
- حکمت ۳۷۵ - مراحل شکست در مبارزه ۵۱۵
- حکمت ۳۷۶ - سرانجام حق و باطل ۵۱۵
- حکمت ۳۷۷ - ضرورت ترسیدن از عذاب الهی ۵۱۵
- حکمت ۳۷۸ - آثار شوم بخل‌ورزی ۵۱۷
- حکمت ۳۷۹ - اقسام روزی و پرهیز از حرص زدن ۵۱۷
- حکمت ۳۸۰ - ضرورت یاد مرگ ۵۱۷
- حکمت ۳۸۱ - ضرورت رازداری و کنترل زبان ۵۱۷
- حکمت ۳۸۲ - ارزش سکوت ۵۱۷
- حکمت ۳۸۳ - تلاش در اطاعت و بندگی ۵۱۷
- حکمت ۳۸۴ - راه چگونه زیستن! ۵۱۷
- حکمت ۳۸۵ - دنیاشناسی ۵۱۷
- حکمت ۳۸۶ - ضرورت استقامت ۵۱۷
- حکمت ۳۸۷ - شناخت خوبی‌ها و بدی‌ها ۵۱۷
- حکمت ۳۸۸ - فقرزدایی و سلامت ۵۱۷
- حکمت ۳۸۹ - ضرورت عمل‌گرایی ۵۱۷
- حکمت ۳۹۰ - برنامه‌ریزی صحیح در زندگی ۵۱۷
- حکمت ۳۹۱ - ضرورت ترک حرام و غفلت زدگی ۵۱۹
- حکمت ۳۹۲ - راه شناخت انسان‌ها ۵۱۹
- حکمت ۳۹۳ - روش برخورد با دنیا ۵۱۹
- حکمت ۳۹۴ - ارزش سخن ۵۱۹
- حکمت ۳۹۵ - ارزش قناعت ۵۱۹
- حکمت ۳۹۶ - راه خوب زیستن ۵۱۹
- حکمت ۳۹۷ - عطر خوب ۵۱۹
- حکمت ۳۹۸ - ترک غرور و یاد مرگ ۵۱۹
- حکمت ۳۹۹ - حقوق متقابل پدر و فرزند ۵۱۹
- حکمت ۴۰۰ - شناخت واقعیت‌ها و خرافات ۵۱۹
- حکمت ۴۰۱ - ضرورت هماهنگی با مردم ۵۱۹

- حکمت ۴۰۲ - ضرورت موقعیت شناسی ۵۱۹
- حکمت ۴۰۳ - پرهیز از کارهای گوناگون ۵۲۱
- حکمت ۴۰۴ - تفسیر لاحول ولا قوه الا بالله ۵۲۱
- حکمت ۴۰۵ - جاهلان متظاهر به دین ۵۲۱
- حکمت ۴۰۶ - اخلاق تهیدستان و توانگران ۵۲۱
- حکمت ۴۰۷ - ارزش عقل ۵۲۱
- حکمت ۴۰۸ - سرانجام حق ستیزی ۵۲۱
- حکمت ۴۰۹ - هماهنگی قلب و چشم ۵۲۱
- حکمت ۴۱۰ - ارزش پرهیزگاری ۵۲۱
- حکمت ۴۱۱ - احترام به استاد ۵۲۱
- حکمت ۴۱۲ - راه خودسازی ۵۲۱
- حکمت ۴۱۳ - راه تحمل مصیبت ها ۵۲۱
- حکمت ۴۱۴ - راه تحمل مصیبت ها ۵۲۱
- حکمت ۴۱۵ - دنیاشناسی ۵۲۱
- حکمت ۴۱۶ - روش برخورد با دنیا ۵۲۱
- حکمت ۴۱۷ - شرایط توبه و استغفار ۵۲۳
- حکمت ۴۱۸ - ره آورد حلم ۵۲۳
- حکمت ۴۱۹ - مشکلات انسان ۵۲۳
- حکمت ۴۲۰ - راه درمان شهوت و عفو اهانث کننده ۵۲۳
- حکمت ۴۲۱ - ره آورد عقل ۵۲۳
- حکمت ۴۲۲ - ارزش نیکوکاری ۵۲۳
- حکمت ۴۲۳ - ره آورد خودسازی ۵۲۳
- حکمت ۴۲۴ - ارزش عقل و بردباری ۵۲۳
- حکمت ۴۲۵ - مسئولیت توانگران ۵۲۵
- حکمت ۴۲۶ - دوچیز ناپایدار ۵۲۵
- حکمت ۴۲۷ - جایگاه شکوه کردن ۵۲۵
- حکمت ۴۲۸ - شناخت روز عید ۵۲۵
- حکمت ۴۳۰ - اندوه سرمایه داران ۵۲۵
- حکمت ۴۳۰ - اندوه زراندوزی ۵۲۵
- حکمت ۴۳۱ - اقسام روزی ۵۲۵
- حکمت ۴۳۲ - ویژگی های دوستان خدا ۵۲۵
- حکمت ۴۳۳ - ضرورت توجه به فناپذیری لذت ها ۵۲۵
- حکمت ۴۳۴ - آزمون انسان ها ۵۲۵
- حکمت ۴۳۵ - ارزش های ولای اخلاقی ۵۲۵
- حکمت ۴۳۶ - راه شناخت بزرگواران ۵۲۷
- حکمت ۴۳۷ - شناخت عدل و بخشش ۵۲۷
- حکمت ۴۳۸ - چهل و دشمن ۵۲۷
- حکمت ۴۳۹ - تعریف زهد و پارسایی ۵۲۷
- حکمت ۴۴۰ - نقش خوابیدن ها در زندگی ۵۲۷
- حکمت ۴۴۱ - تجربه کاری و شناخت مدیران ۵۲۷
- حکمت ۴۴۲ - راه انتخاب شهرها برای زندگی ۵۲۷
- حکمت ۴۴۳ - ویژگی های مالک اشتر ۵۲۷
- حکمت ۴۴۴ - ارزش شادابی در کار ۵۲۷
- حکمت ۴۴۵ - انسان شناسی ۵۲۷
- حکمت ۴۴۶ - ضرورت پرداخت دیون مردم ۵۲۷
- حکمت ۴۴۷ - ضرورت فقه در تجارت ۵۲۷
- حکمت ۴۴۸ - راه برخورد با مصیبت ها ۵۲۷
- حکمت ۴۴۹ - راه مبارزه با هواپرستی ۵۲۷
- حکمت ۴۵۰ - پرهیز از شوخی کردن ۵۲۷
- حکمت ۴۵۱ - روش برخورد با مردم ۵۲۷
- حکمت ۴۵۲ - معیار شناخت فقر و غنا ۵۲۷
- حکمت ۴۵۳ - علل انحراف زبیر ۵۲۹
- حکمت ۴۵۴ - راه غرور زدایی ۵۲۹
- حکمت ۴۵۵ - راه شناخت بزرگ ترین شاعر ۵۲۹
- حکمت ۴۵۶ - بهای جان آدمی ۵۲۹
- حکمت ۴۵۷ - تشنگان مال و علم ۵۲۹
- حکمت ۴۵۸ - نشانه های ایمان ۵۲۹
- حکمت ۴۵۹ - شناخت جایگاه جبر و اختیار ۵۲۹
- حکمت ۴۶۰ - ارزش صبر و تحمل ۵۲۹
- حکمت ۴۶۱ - غیبت نشانه ناتوانی ۵۲۹
- حکمت ۴۶۲ - پرهیز از غرور زدگی در ستایش ۵۲۹
- حکمت ۴۶۳ - دنیا برای آخرت است ۵۲۹
- حکمت ۴۶۴ - سرانجام دردناک بنی امیه ۵۲۹
- حکمت ۴۶۵ - ارزش های ولای انصار ۵۲۹
- حکمت ۴۶۶ - دقت در مشاهدات ۵۲۹
- حکمت ۴۶۷ - وصف یکی از رهبران الهی ۵۲۹
- حکمت ۴۶۸ - مسئولیت سرمایه داری ۵۳۱
- حکمت ۴۶۹ - پرهیز از افراط و تفریط نسبت به امام علی (ع) ۵۳۱
- حکمت ۴۷۰ - تعریف توحید و عدل ۵۳۱
- حکمت ۴۷۱ - شناخت جایگاه سخن و سکوت ۵۳۱
- حکمت ۴۷۲ - دعای باران ۵۳۱
- حکمت ۴۷۳ - ارزش رنگ کردن و آرایش ۵۳۱
- حکمت ۴۷۴ - ارزش عفت و پاکدامنی ۵۳۱
- حکمت ۴۷۵ - ارزش قناعت ۵۳۱
- حکمت ۴۷۶ - راه کشورداری ۵۳۱
- حکمت ۴۷۷ - بزرگ ترین گناه ۵۳۱
- حکمت ۴۷۸ - مسئولیت آگاهان ۵۳۱
- حکمت ۴۷۹ - بدترین دوست ۵۳۱
- حکمت ۴۸۰ - آفت دوستی ۵۳۳
- فهرست موضوعی نهج البلاغه ۵۳۵
- جدول اختلاف نسخه ها ۶۶۹
- فهرست مطالب ۷۳۵
- دیگر آثار مترجم ۷۵۱

